21e JAARGANG No. 18

1 MEI 1977 — *f* 2,35

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

ATTENTIE !
1 JUNI GEEN TONG-TONG
15 JUNI DUBBEL NUMMER
(lees pagina 3)

BIJ DE VOORPLAAT

In die tijd, 1910

In 1972 ging ik naar Indonesië om een kijkje te nemen in mijn geboorteplaats Soemenep. Het ouderlijk huis stond er nog, er woonden vreemde mensen in. Ik liep zo maar de kampong in en zag een oude man staan, voorover gebogen op een stok leunend en haast blind. Hij betastte mij en zei: "Je bent sinjo Louis, want je hebt een litteken aan je knie."
Ik herkende hem, mijn oude koetsier. Eens was hij kettingbeer en trok met de kompenie mee, maar door goed gedrag werd hij vrij mens. Hij werd ordonnans bij het Korps Barisan van mijn vader en trok overal met hem op. Naar Atjeh, Bali, Ternate en Merauke. Dit hoorde ik later van mijn vader.
De oude man vroeg mij: "Waar zijn toean besar en njonja?" Ik vertelde hem dat zij gestorven waren. De oude man begon te huilen, hij strompelde weg en kwam even later terug met iets in oude kranten gewikkeld. "Dit is voor jou," zei hij. "Ik heb vroeger je vader en moeder in de dogkar naar de burgerlijke stand gereden. Ik heb jou ook nog naar school gereden, iedere dag, zeven jaar lang met de dogkar."
Het was deze foto, die ik zelf nooit gezien had. "Ja", vertelde hij, "dat was nog djaman normaal, toen kon je voor een cent nog vier dingen kopen."
Ik kreeg tranen in de ogen bij het zien van de oude foto. Mijn moeder nog zo jong en mijn vader was toen nog sergeant-majoor, later werd hij adjudant. Waar was die tijd gebleven?
De oude man trok zich terug, na een pakje shag gekregen te hebben, want geld wilde hij niet aannemen. Zijn laatste woorden waren: "Misschien ontmoet ik je vader en moeder wel in de hemel."
Toen ik in 1974 weer in Indonesië kwam, hoorde ik dat de oude gestorven was. Ik hoop dat het in de hemel nog altijd djaman normaal is.

L. R. VANHOVE

3 mei 1977

Iedere voorplaat van Tong-Tong brengt, zoals u wel weet, een eigen geschiedenis mee. Tjalie schreef er zijn mooiste piekerans bij. Soms ligt de geschiedenis al eerder in de pen en komt op het juiste ogenblik de illustratie.
De meest wonderlijke coördinatie van voorplaat en tekst vindt u in deze plaat van 1 mei. Visueel-technisch wel een van de slechtste foto's die we ooit gebruikten. Maar wat wilt u, meer dan 60 jaar onder de meest ongunstige omstandigheden bewaard, in de hitte van Madoera! In feite danken we hem aan die oude baas, die de zoon van zijn toean herkende. En laat die zoon nu abonnee zijn van Tong-Tong en de foto afgeven juist op het tijdstip dat het KNIL alle aandacht verdient!
In 1910 trouwde Sgt. Maj. Ch. L. D. Vanhove met het lieve meisje L. Emmen de Coen. In Soemenep. Geen piekerans voor de toekomst, geen geldzorgen. Met een salaris van *f* 96,- in de maand kon je ruim toekomen. Het was immers die tijd "waarin je voor één cent vier dingen kon kopen? En waar je met een schadeloosstelling van 39 ct. per dag (wanneer geen verstrekking in natura van de vivres plaatshad) nog best een pond koffie kon kopen als je daar behoefte aan had?
Sergeant Vanhove is zo gelukkig de manifestatie op 3 mei in Den Haag, niet te hoeven meemaken. Hij behoort tot hen die overleden zijn, zonder dat de Staat der Nederlanden hen iets schuldig was. Dat is geen mérite van de Staat, maar van de Dood, die alles vereffend en de eer aan zichzelf houdt. Maar de schuld aan het Leger, dat eens zijn leven in de waagschaal stelde, zijn vrijheid gaf om Nederlands grondgebied te beschermen, is nooit ingelost.
De ergste belediging, het grootste onrecht heeft bestaan uit het negeren van de eis, het weigeren de schuld te erkennen. De Indische militair, de Indische burger wacht reeds 32 jaar vergeefs op datgene wat iedere Nederlander hier wèl kreeg.
De doden zwijgen, maar de levenden zullen op 3 mei voor het eerst en misschien ook wel voor het laatst spreken.
De foto van Vanhove is verbleekt, wat hij eens voor zijn Moederland en Vaderland deed in opdracht, zal nooit verbleken.
Daarom dragen wij deze voorplaat op aan 3 mei 1977.

L.D.

Ballade van een Sufferd

Ik ben maar een sufferd
En leefde tevree
Graag dronk ik een borrel
Maar liever nog twee.
Toen kwam de mobilisatie
En ik werd militair.
Een landstormer sadja,
Heel gewoon zonder ster.

De Jappen vielen binnen,
Op onze olie belust,
Zij waren te talrijk
Te lang onze kust!
Er werd nog gevochten
Heel dapper en fel.
De capitulatie maakte
Een eind aan het spel.

Ik kwam achter kawat
Met een Jap aan de poort.
Hij schreeuwde "bagero!"
En joeg ons steeds voort.
Na drie lange jaren,
Wat waren wij blij!
Geallieerden die kwamen
En maakten ons vrij!

Wij hadden in die jaren
Geen soldij meer gehad,
Wij vroegen Van Mook
Hoe het daarmee wel zat.
Hij zei: Beste mensen
De centen zijn op!
Nu fluks aan de opbouw
Geen gezeur aan mijn kop!

Wij raakten met Indië
Opnieuw alles kwijt.
Men had hier in Holland
Ons bedje gespreid.
Maar drie jaar ellende
Werd nimmer vergoed!
Men zei: "Da's voorbij,
Heb je het nù dan niet goed?"

Men zei voor de centen
Naar Sukarno te gaan.
Die gaf ons direct
Een enkeltje maan!
"Die oorlog", zo zei hij,
"Die was niet van mij.
In Den Haag moet je wezen,
En niet hier bij mij!"

Ik ben maar 'n sufferd,
Dat zei ik toch al.
Ik stopte met vragen
Het hielp toch geen bal!
Nog eventjes wachten
Dan hoeft 't niet meer!
Wij zijn dan verdwenen
Gered is Neerlands eer.

W. Doeve

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 21e JAARG. No. 18

Opgericht en geleid door
TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00/54 55 01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, L. Ducelle.
Eindredactie en opmaak:
Ch. J. A. Manders, L. M. Boon.
Vaste medewerkers: Dr. H. J. de Graaf, Rogier, Poirrié, Mevr. Marsman, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand. Prijs per nummer *f* 2,35. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 12,50; halfj. *f* 25,—; jaar *f* 48,50. Abt. Europa: jaar *f* 48,50.
Buiten Europa: jaar *f* 56,50.
LUCHTPOST:
Abt. (per jaar en per luchtpost); Australië en Nw. Zeeland *f* 96,50; Indonesië *f* 80,50; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 80,50; Canada en Ver. Staten *f* 68,50; Maleisië, Singapore en India *f* 80,50; Suriname en Antillen *f* 68,50.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

Directie en redactie behouden zich het recht voor om grondige redenen aanvragen voor abonnementen te weigeren, of deze te beeindigen. Hierover zal de betrokkene altijd van te voren in kennis worden gesteld.

*

De redactie behoudt zich het recht voor copy te weigeren dan wel te bekorten of te wijzigen met toestemming van de inzender. Over genomen beslissingen zal niet in details worden gecorrespondeerd.

Het correspondentie- en betalingsadres voor Amerika is Mrs. R. Cohen-Top, 13740 Avion Drive, La Mirada, California 90638.

TONG - TONG

is de naam voor

het Indisch Tijdschrift
de Uitgeverij
de Boekhandel en Toko

Maar NIET voor de Pasar Malam Den Haag. Wij hebben daar totaal geen bemoeienis meer mee en het is dus verkeerd om zoals vroeger te spreken over "De Tong-Tong". Dit geeft alleen verwarring. Wilt U ons s.v.p. niet meer over pasar malam zaken bellen?

Dir. Tong-Tong

Zomer-editie Tong-Tong

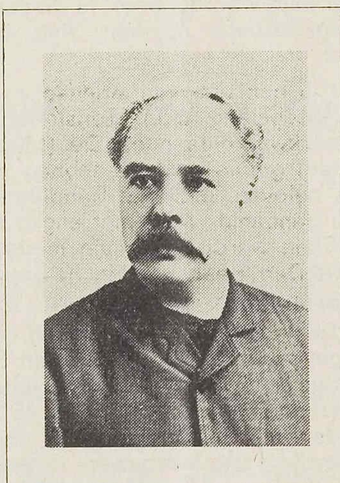
Ook dit jaar komen we i.v.m. de vakanties met Tong-Tong uit in de z.g. "Zomer - edities". Dat wil zeggen in de maanden Juni, Juli en Augustus één dubbel nummer, i.p.v. twee maal normaal.

Tong-Tong verschijnt dan

op 15 juni met nr. 20, 21ste jaargang
op 15 juli met nr. 1, 22ste jaargang
op 15 aug. met nr. 2, 22ste jaargang

Dan weer gewoon op 1 September en 15 September enz. In Januari '78 zoals elk jaar ook maar één editie omdat het Kerstnummer altijd een dubbel nummer is.

1 JUNI A.S. DUS GEEN TONG-TONG. 15 JUNI WEL !

Mijn grootvader Meyer

van de theecultuur te Waspada (Garoet)

Met diepe ontroering las en herlas ik de door Rijklof van Goens ingezonden bijdrage in Tong-Tong no. 6 van 15 oktober 1976 over "Meyer, pionier der theecultuur", die mij indertijd (ik was toen nog geen abonnee van Tong Tong) door een schoolkameraad uit die jaren, Alex Denninhof Stelling van de onderneming "Arinem" te Garoet en kleinzoon van de zoveel omschreven heer Holle, werd toegezonden.

Graag zou ik hier nog even op terug willen komen, want deze oude heer Meyer (zie foto) en ten rechte door "STATES" betiteld met de voorletters R. F. N. oftewel Roelof Fredrik Nicolaas, (namen, mij door de heer D. A. Visker, die met zoveel toewijding en initiatief het waardevolle boekje "Het Indisch Familie Archief" heeft samengesteld, werden opgegeven), was mijn Grootvader, voor wie ik altijd veel ontzag heb gehad. Naast zijn druk zakenleven had hij vele liefhebberijen, kweekte de prachtigste rozen, zeldzame orchideën, planten- en boomsoorten.

J. H. W. en W. Meyer waren zijn zonen en inderdaad agenten van toenmalige Veembedrijven aldaar, maar van wie de juiste gegevens mij nog niet bekend zijn. Ik ben een dochter van W. Ch. Meyer, jongste telg uit dat gezin. Nadat Grootpa zich uit de zaken had teruggetrokken, nam mijn vader het beheer van "Toko Meyer", gelegen aan de Stationsweg tegenover het grote Hotel "Papandajan" op zich. "Waspada" is niet meer, maar blijft zijn legendarische naam voor ons behouden.

Evenals Denninghof was ook R. v. Goens een schoolkameraad van mijn twee broers - de door R. v. G. bedoelde kleinzoons - waarvan de oudste, kort voor zijn eindexamen Handelsschool te Batavia, is overleden en zijn jongere broer Chr. Meyer, ex-deurwaarder bij de Raad van Justitie te Batavia, vorig jaar te Amersfoort is gestorven. In het kort dus deze samenvatting.

Alvorens dit stuk te beëindigen zou ik graag DANK willen zeggen aan allen die mij - onbewust - teruggevoerd hebben naar een wereld vol dierbare herinneringen en een onvergetelijke jeugd. Ik ben blij en héél erg dankbaar!

A.V.M. (Zijn kleindochter)

TENERIFE

Bij het horen van de vliegramp in Tenerife moest ik onwillekeurig denken aan een gedicht van P. van Eyck dat ik in mijn schooltijd gelezen had. Door een "klein incident" werden zoveel mensen naar een andere plaats gedirigeerd. Zonder dat incident waren ze in Las Palmas geland en was er geen "grootste vliegramp aller tijden" in Tenerife geweest.

*

De Tuinman en de Dood

Een Persische Edelman:
"Vanmorgen ijlt mijn tuinman wit van schrik
Mijn woning in: "Heer, Heer een ogenblik.
Ginds in de rooshof snoeide ik loot na loot,
Toen keek ik achter mij, daar stond de DOOD.
Ik schrok en haastte mij langs de andere kant
Maar zag nog net de dreiging van zijn hand.
Meester, uw paard en laat mij spoorslags gaan
Voor de avond nog bereik ik Ispahaan."
Vanmiddag, lang reeds was hij heengespoed,
Heb ik in het cederpark de DOOD ontmoet.
"Waarom," zo vraag ik, want hij wacht en zwijgt
"Hebt gij vanmorgen vroeg mijn knecht gedreigd?"
Glimlachend antwoordt hij: "Geen dreiging was 't
Waarvoor uw tuinman vlood. Ik was verrast,
Toen ik 's morgens hier nog stil aan 't werk zag staan,
Die ik 's avonds halen moest in Ispahaan."

Gedicht van Pieter N. van Eyck (1887 - 1954)

*

"Waar de mens ook vlucht of wat hij ook doet,
Hij loopt de DOOD altijd tegemoet."
Las Palmas was het doel, de reis werd onderbroken
Omdat de DOOD...... in Tenerife had afgesproken.

Th. K.

Engku, Tengku of Teuku ?

In het nummer van 1 april is op p. 17 een door mij ingezonden foto afgedrukt met een merkwaardige fout in het onderschrift. Er staat o.m.: "en Tengku Nazar (zesde van rechts) die niet lang daarna schoolhoofd werd". Ik had zelf in mijn onderschrift geschreven **enku** Nazar, ten eerste omdat mij bekend is dat Nazar een Minangkabauer is (de Minangkabau kent geen adel, wel feodale **gelar** = adattitels), ten tweede omdat in de Maleise landen guru's met **engku** worden aangesproken. De man werd dus altijd "engku Nazar" genoemd.

Vanaf de eerste dag in Bandjarmasin spraken àl mijn leerlingen op de Sekolah Guru Atas mij "vanzelfsprekend" aan met **engku** Pernis (soms ook wel Fernis, een "concessie" zoals oom Salim op de Indon. Ambassade dat noemt), n.l. omdat ik van de eerste dag af zonder aarzelen Indonesisch tegen hen sprak.

Tengku is een titel van (Oost-) Maleise adellijken (bangsawan) zoals Teuku Iskandar terecht uitlegt in zijn "Kamus Dewan" (Kuala Lumpur 1970) en zoals ook in mijn woordenboek te vinden is. Minangkabauers noemen zich nooit tengku.

Teuku is een titel van Atjehse adellijken (uléebalang e.d.). Tenslotte nog een merkwaardige noot: De (Minangkabause) guru's op Java hebben nooit willen geloven, dat ik in Bandjarmasin engku genoemd werd (met engku aangesproken werd). Ook mijn medewerkers in Den Haag vonden het hoogst merkwaardig.

Hoofdzaak is a) dat ik het zelf nooit raar gevonden heb. b)Niet alleen Bandjarezen en Dajaks, maar ook Javaanse leerlingen tussen de 25 en 35 jaar noemden mij zonder aarzelen **engku.** Dit bewijs van vertrouwen verguldde enorm veel van de grote moeilijkheden die ik met mijn gezin in Bandjarmasin heb doorgemaakt: Er was geen drinkwater, alleen kaliwater, zodat de watervlooien in onze karaf rondzwommen. Ook al kookten we dat water, het bleef vreselijk modderig smaken. In maart 1950 wilde het hoofd onderwijsdienst Situmorang ons (de Europese leerkrachten) al overhalen Republikeins staatsburger te worden en de Peraturan Gadji Pegawai Baru (met halvering van ons salaris te aanvaarden. Kort voor de zomervakantie werd bovendien van alle Ned. leerkrachten geëist dat ze in het Indonesisch les moesten geven. Ik heb op een leraarsvergadering alle Ned. leerkrachten, die nooit een cursus Indonesisch hadden gevolgd, aangeraden om in te vullen: Tidak sanggup (niet in staat daartoe), waarop na de vakantie bleek dat ze allen waren ontslagen. Waar ze wel niet rouwig om geweest zullen zijn, want het kwam voor dat we enige maanden achtereen niet veel anders dan UDANG (garnalen) hadden te eten in hotel Bandjar. Kort daarna ben ik er, op raad van BB-ers ook maar uitgestapt, door mijn 5-jarige vaste dienst te laten omzetten in een vijfjarig kort verband, ook al omdat de houding van Situmorang ronduit vijandig was geworden, maar uiteraard wel met medeneming van een Bandjarese woordenlijst !

Drs. H. D. VAN PERNIS

KWEEKSCHOOL BANDJERMASIN

Mevr. Brocx en de heer A. P. Verduyn Lunel vulden wat namen aan op de foto die op pag. 17 van TT no. 16 werd gepubliceerd.
1e rij rechts dhr. van Pernis, derde van links mevr. Brocx. Op de 2e rij tussen haar en dhr Veeneklaas dhr. Beumer, rechts van dhr. Situmorong (midden) zit tekenleraar (naam?); voorste rij rechts van dhr. Situmorang, dhr. Doornebos, daarnaast Mej. Hondius. Rechts achter haar dhr. Verduyn Lunel. 2e rij, eerste van rechts dhr. Lodewijks, leraar Nederlands.

PASAR MALAM ZWOLLE 77
Brak alle records van de IJsselhal

De eerste Pasar Malam Zwolle, die op Paaszaterdag en de beide Paasdagen in de IJsselhal is gehouden, heeft de stoutste verwachtingen overtroffen - er kwamen niet minder dan 29.326 bezoekers en dat is niet alleen het dubbele dan het aantal, waarop was gerekend, het was ook een absoluut record voor Zwolle: nog nooit trok een evenement in de IJsselhal zóveel mensen!
Organisator R. E. Joenoes zei na afloop: "Wij zijn weloverwogen te werk gegaan. Bij de inschrijving is bijvoorbeeld een strenge selectie toegepast. Voor ons stond voorop, dat wij een kwalitatief goede en aantrekkelijk Pasar Malam Zwolle wilden, die goed was voor 15.000 bezoekers, maar die in enkele jaren naar 30.000 mensen zou kunnen groeien. Nu blijkt, dat wij in de roos hebben geschoten: Zwolle zat kennelijk op 'n goede pasar malam te wachten. Velen zijn uit nieuwsgierigheid gekomen, maar wij zullen alles doen om van die nieuwsgierigen vaste bezoekers te maken......"
Inmiddels is de Pasar Malam Zwolle 78 reeds aangekondigd. Het evenement zal ook dan weer met Pasen worden gehouden. De beschikbare ruimte zal dan 1000 m^2 groter zijn.

★

Met de 'ZEEVAARDER' naar Australië

Zeeslag deed besluiten naar Java te gaan
(II en SLOT)

door G. A. SCHOTEL

Daglicht kwam en er lag een levensgroot Japans oorlogsschip op nog geen mijl afstand van ons vandaan voor de kust. Het leek me een kruiser toe, maar na de oorlog hoorde ik dat het een grote torpedojager moet zijn geweest. In de bocht van Sanoer konden we twee transportschepen zien liggen en meer naar het noorden de silhouetten van nog twee oorlogsschepen. Van uitvaren kon dus geen sprake zijn.

Het leek ons verstandig ons zo min mogelijk te vertonen en alleen één onzer bleef om de beurt aan dek om een oogje in het zeil te houden.
Ons nabijgelegen oorlogsschip werd niet met rust gelaten. Vanaf 11 uur v.m. hoorden we hoogvliegende vliegtuigen overkomen, mogelijk B. 17's, die hun bommenlast afwierpen. De Japanner zigzagde heen en weer en kreeg herhaaldelijk een near-miss, maar geen voltreffer. Tegen 17 uur waren blijkbaar de landingsoperaties voltooid en verwijderden alle Japanse schepen zich in noordelijke richting.
We zetten onze hulpmotor bij en voeren voorzichtig de geul uit. Eénmaal buitengaats werd de motor afgezet en werden de zeilen gehesen. We bevonden ons nu in Straat Badoeng, de zeestraat tussen de Z.O. kust van Bali en het eiland Noesa Penida.
De vrij krachtige wind was westelijk, dus gunstig, maar de stroom zette ons om de noord. Het was dus zaak zo snel mogelijk het midden van de zeestraat te bereiken waar hij vaak in tegengestelde richting liep.
We vorderden goed en waren nagenoeg halverwege de beide eilanden, toen de wind vrijwel ging liggen. We hadden natuurlijk onze motor bij kunnen zetten om uit de luwte van de Tafelhoek te geraken, maar we wisten niet wat ons nog te wachten zou staan en wilden daarom zuinig omspringen met de 20 l. benzine die we bij ons hadden.
Dus we dreven zo'n beetje met de stroom die inderdaad om de zuid liep mee en schoten langzaam op. Het was een heldere nacht met een prachtige wolkenloze sterrenhemel, maar er was geen maan dus het was toch behoorlijk donker.
En toen, plotseling van de ene seconde op de andere, brak de hel los. Stralen rode lichtspoor ammunitie dansten als het ware over het water. Lichtflitsen van lichte en zware kanonnen werden gevolgd door een oorverdovend gebulder. Een aanzwellend gedruis van zware machines naderde ons snel en twee schimmen vlogen ons aan weerskanten voorbij in noordelijke richting. Ik herkende ze, het waren twee z.g. four-stackers, Amerikaanse torpedobootjagers. De situatie was nu wel duidelijk: de geallieerde vloot komende uit het zuiden, viel de Japanners aan. En wij zaten ertussen. Het lawaai nam toe. Ons notedopje danste op de boeggolven der voorbijschietende schepen. Zoeklichten priemden af en toe door de duisternis, gevolgd door nieuwe bombardementen.
't Was angstwekkend en fascinerend tegelijk. Door de spanning vergaten we om bang te zijn. En toen werd ten N. van ons een schip in de lichtbundel van een zoeklicht gevangen, kreeg blijkbaar een voltreffer en vloog in brand. Er hadden vele ontploffingen plaats en brandende stukken werden hoog de lucht ingeslingerd.
En toen werd het ineens stil, even plotseling als het begonnen was. En eigenlijk was de stilte angstaanjagender dan het geweld.
Ik heb er geen idee van hoe lang alles geduurd heeft, naar ons gevoel een eeuwigheid, maar misschien was 't niet langer dan enige tientallen minuten.
Er was weer een vleugje meer wind gekomen en we vorderden nu weer in zuidelijke richting. Om ca. 4 uur in de ochtend hoorden we motorgeronk en gelukkig even later het geluid van Hollands klinkende stemmen. Het was een motortorpedoboot, die ons praaide en even later in zuidelijke richting weer wegvoer.
Het werd daglicht en we hielden scheepsraad. Het leek wenselijk zo snel mogelijk zuidwaarts te varen om een ontmoeting met Japanse schepen te voorkomen. We stonden op het punt onze motor aan te slaan, toen we hulpgeroep hoorden.
We speurden de zee af en ja, iets ten noorden van ons zagen we hem, een drenkeling. We gingen er op af. Eerst leek 't een Japanner te zijn maar we bleken met een Menadonees te maken te hebben. Hij had een zwemvest aan en had met zijn handen twee grote vissen vastgeklemd, blijkbaar bij wijze van noodrantsoen. Door alle ontploffingen waren er inderdaad heel wat verdoofd en aan de oppervlakte komen drijven.
We hesen de man aan boord en toen hoorden we van hem dat het onze "Piet Hein" was die tot zinken was gebracht en niet een Jap zoals we hadden gehoopt. Hij dacht dat er nog wel meer overlevenden zouden zijn. We maakten een aantal rondtorns in noordelijke richting en dat leverde inderdaad succes op. Uiteindelijk pikten we totaal 32 man op.
Daarmee was ons scheepje overbelast en veel te rank geworden om zwaar weer te kunnen doorstaan. Ook was onze voorraad eten en drinken niet berekend op dit aantal mensen. En ten slotte waren er ook enkele gewonden onder hen die medische verzorging nodig hadden. Het besluit was gauw genomen: we moesten zo gauw mogelijk Java zien te bereiken.
In de kajuit werd een klein hospitaal ingericht en daar nam Zr. van Riemsdijk op kordate wijze de leiding op zich. We waren echt dankbaar haar bij ons te hebben.

We zetten nu onze motor bij om te trachten de Tafelhoek te ronden. Er was nog steeds weinig wind. In de namiddag zagen we een zwarte stip op het water drijven en toen we er bij waren bleek dat een motorreddingboot van de Piet Hein te zijn, nog geheel intact en onbeschadigd. Dat was een geluk want nu kon een groot deel van de geredden daarin overstappen, zodat de "Zeevaarder" niet langer overbelast was. Een teleurstelling was dat er geen brandstof in de tank bleek te te zitten. Er zat dus niets anders op dan de motorboot op sleeptouw te nemen, maar daardoor schoten we natuurlijk nog langzamer op.

Even voor donker zagen we weer een zwarte stip op het water en toen we die net op tijd bereikten bleek dat één van de vier drums te zijn met vliegbenzine die we in de haven van Benoa over boord hadden gezet en die met de stroom was meegedreven. We mochten wel van geluk spreken. Maar het kostte meerdere uren hard werk voor we er profijt van hadden. We kregen de drum zonder al te veel moeite aan boord en vulden de brandstof tank met de inhoud ervan. Maar de motor bleek niet op vliegbenzine te willen aanslaan. En geen van ons had voldoende verstand van motoren om daar iets aan te doen. Behalve dan de werktuigkundige die met een rugwond in onze kajuit lag en erg veel pijn leed. 't Was weer Zr. van Riemsdijk die uitkomst bracht. In het tasje met verbandmiddelen en medicijnen dat ze had meegenomen vond ze een middel waarmee onze gewonde zo werd opgepept dat wij hem konden uitleggen waar het om ging en hij aanwijzingen kon geven over het afstellen van de carburator.

En inderdaad, na nog enkele mislukte pogingen sloeg de motor aan en dat klonk ons als hemelse muziek in de oren. Er ging een hoera'tje op.
De rollen werden nu omgedraaid, de "Zeevaarder" werd nu voortgesleept en onze tocht verliep zonder verdere avonturen. Die nacht sliep ik voor het eerst sinds ons vertrek en mijn hoofdkussen was onze ankerketting met een

De Groeten uit Indië

Tentoonstelling van "ansichtkaarten" uit ons oude, vertrouwde Indië
Aelbrechtskolk 12 te Rotterdam (Delfshaven)
van 6 mei tot 7 augustus 1977

Sedert een kleine anderhalve eeuw bestaat in Rotterdam de **"Atlas van Stolk".** Begonnen als een particuliere verzameling van de bekende houthandelaar Abraham van Stolk, is zij thans ondergebracht in een stichting, en aan de Gemeente Rotterdam uitgeleend. Deze heeft haar gehuisvest in het vroegere gemeentehuis van Delfshaven aan de schilderachtige Aelbrechtskolk aldaar. De "Atlas" (= Verzameling) bevat nu een 40.000 historieprenten, houtsneden, tekeningen, aquarellen, gravures, foto's enz., die alle betrekking hebben op onze Vaderlandse Geschiedenis in de ruimste zin des woords. Talloze malen heeft de Atlas haar prentenbezit ter beschikking gesteld van tentoonstellingen, of toegestaan, dat van haar originelen reproducties werden gemaakt, ter illustrering van historische boekwerken. Ook aan televisie-uitzendingen werd meermalen meegewerkt.

Thans bezit de Atlas aan de Aelbrechtskolk een eigen expositieruimte, waarin om de drie maanden tentoonstellingen uit eigen bezit worden gehouden.

Enige jaren geleden kwam de Atlas in het bezit van een 80.000 prentbriefkaarten, betrekking hebbende op de brede terreinen van geschiedenis en kunst, welk getal intussen de 100.000 genaderd is. Hiertoe behoren ook enige duizenden kaarten, die op Nederlandsch-Indië oud en nieuw betrekking hebben. Van deze worden een 250 representatieve exemplaren van 6 mei tot 7 augustus a.s. ten toon gesteld in de daarvoor ingerichte expositieruimte.

Men zal er zéér curieuze kaarten aantreffen, waarvan men het bestaan niet zou vermoeden. Het begint met **reizen** naar het verre Oosten, in vroeger en later tijd, met zeil-, stoom- en motorschip, doch de laatste jaren ook per vliegtuig. Bijzondere aandacht wordt behalve aan de **cultuur,** ook aan de **cultures** besteed, zowel aan de tabak als aan de suiker. Dit is een der activiteiten der Europeanen, die immers, gelijk men zeide, niet naar Indië gekomen waren om vliegen te vangen. Maar de boog kan niet altijd gespannen blijven, vandaar een rubriek voor **sport** en **ontspanning.** Typisch is ook het Indische **straatbeeld.** Maar hoe kan dit bestaan zonder een behoorlijke **weermacht;** daarom ook een ruime sortering kaarten van het KNIL. Doch geen mens kan bij brood (rijst) alleen leven, dus ook grote aandacht voor **Missie** en **Zending.** Een sterke band met het moederland vormde de vere-lets ring van het Vorstenhuis en omgekeerd speelde ook aan de boorden der Noordzee de kolonie zekere rol, vandaar een rubriek **Indië in Holland.** In zwarte schimmen wordt ons in een serie uit 1921 een grappig beeld der Indische historie gegeven. De expositie wordt besloten met het levende monument: **Bronbeek bij Arnhem.** Old soldiers never die!

Men behoeft niet enkel voor deze paar honderd prentbriefkaarten de verre reis naar Rotterdam-Delfshaven te ondernemen, doch kan het bezoek aan Van Stolk combineren met een bezichtiging van het zéér bezienswaardige Historische Museum van Rotterdam, gevestigd in het 18e-eeuwse pakhuis de "Dubbele Palmboom", zeer geriefelijk verbouwd (met lift en restaurant), zo mede aan het van ouds bekende "Zakkendragershuisje", waar antiek tin gemaakt wordt, èn te koop is. Beide instellingen liggen vlak bij de Atlas van Stolk en zijn eveneens vrij toegankelijk van maandag tot en met zaterdag van 10.00 - 17.00 uur en zelfs op zondag van 11.00 tot 17.00 uur. voor een snipperdag?

Soerabaia op z'n heetst, nog zonder auto's of tram, maar met des te meer voertuigen van allerlei soort. Het witte gebouw in het midden is het kantoor van de Ned. Indische Escontomaatschappij volgens het ontwerp van de grote Berlage. Wie zou dàt daar zoeken?

---

stuk zeildoek er overheen. Ik sliep er niet minder om.

Toen we de Tafelhoek voorbij waren zagen we nog steeds grote rookwolken van het vliegveld opstijgen. Eigenlijk hadden we nog wel zoek- of hulpacties verwacht. Later bleek dat we daarvoor geen vliegtuigen of schepen meer hadden.

We hielden op Banjoewangi aan, maar de stroom in Straat Bali zette ons sterk om de zuid en we liepen tenslotte Blambangan aan. Vandaar gingen we langs dit schiereiland en langs de ingang van de Pang-Pangbaai om de noord. Onderweg hadden we met een flashlight nog contact met een post aan de wal en kennelijk had die ons begrepen, want toen we met onze laatste druppels benzine eindelijk Banjoewangi bereikten, stond een grote menigte ons op te wachten en ofschoon we er met onze verbrande gezichten en ontspruitende baarden als zeerovers uitzagen, werden we feestelijk onthaald.

Ik ging nog eens naar onze trouwe "Zeevaarder" kijken die nu in de binnenhaven van Banjoewangi voor anker lag. Enkele maanden later zou ik hem nog éénmaal terugzien, maar dat is een ander verhaal.

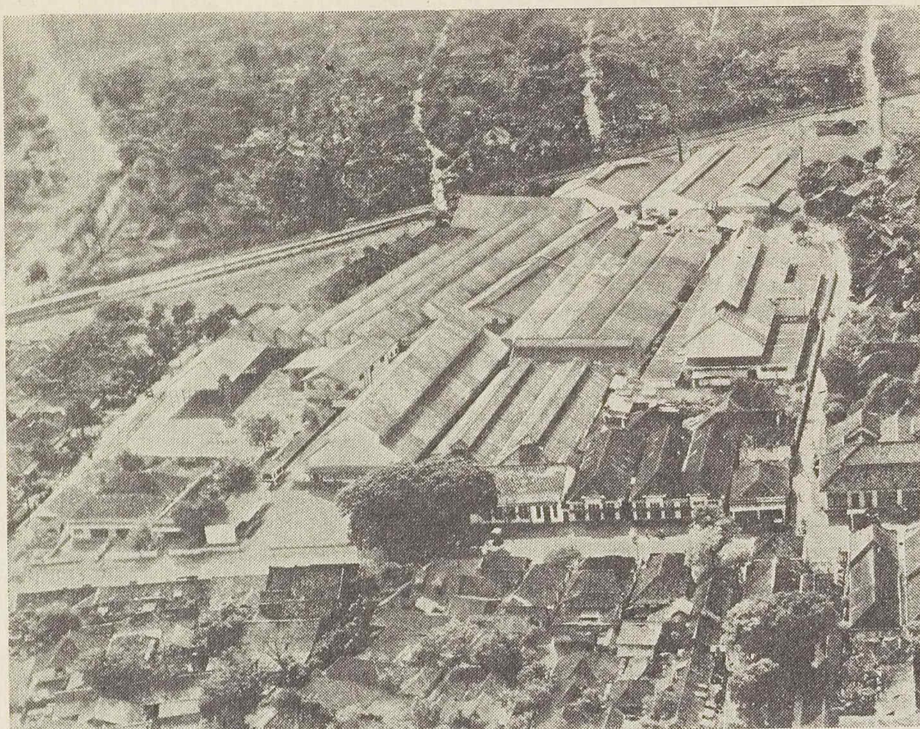
We vertrokken per trein naar Soerabaja waar we op het station Goebeng verwelkomd werden door Schout-bij-Nacht Doorman en de Commandant van de Java, van Straelen. Slechts enkele dagen later had de Slag om de Javazee plaats waarbij beiden het leven verloren.

Voor zover mij bekend wil ik tenslotte nog vermelden wat er met mijn tochtgenoten gebeurde. Zr. van Riemsdijk overleefde de oorlog en kwam uiteindelijk naar Holland. Ik heb haar nooit meer ontmoet.

Caspers, die met ons mee zou gaan, kwam uiteindelijk in Bandoeng terecht en werd bij de Radiodienst tewerkgesteld. Na de Japanse bezetting moest hij daar blijven. Hij werd betrapt op het luisteren naar geallieerde zenders, ter dood veroordeeld en geexecuteerd. Leyh overleefde de oorlog, maar werd kort daarop op een tocht per auto van Bandoeng naar Batavia in de buurt van Soekaboemi door extremisten vermoord.

Ook Wolff overleefde de oorlog. Ik heb hem tweemaal ontmoet en veel herinneringen met hem opgehaald. Hij is in het midden der zestiger jaren overleden.

Barends, de eigenaar van de "Zeevaarder" heb ik in Bandoeng nog ontmoet bij het begin der Japanse bezetting en hem onze wederwaardigheden verteld. Ook hij heeft de oorlog overleefd.

G. Kolff & Co

NEDERLANDSE DURF EN ONDERNEMINGSGEEST MAAKTEN KLEIN BEDRIJF GROOT

"Siet en considereert doch wat een goede corragie vermach......". Deze woorden van Coen speelden mij door het hoofd toen een gelukkig toeval het gedenkboek "Honderd jaar Kolff" op mijn schrijftafel deponeerde. Het verscheen nu al weer een kwart eeuw geleden. Het zaadje dat in 1848 in de vruchtbare bodem van het oude Indië werd geplant was inmiddels, dank zij de goede corragie van enige generaties ondernemende Nederlanders en de werkkracht van vele Indonesiërs en Chinezen uitgegroeid tot een boom...... neen, een woud. Toen in 1948 Kolff's honderdjarig bestaan werd gevierd telde het bedrijf 1300 medewerkers, besloeg de drukkerij in Batavia een oppervlakte van 39.000 m^2 en was er in Indië geen grote stad zonder een vestiging van Kolff.

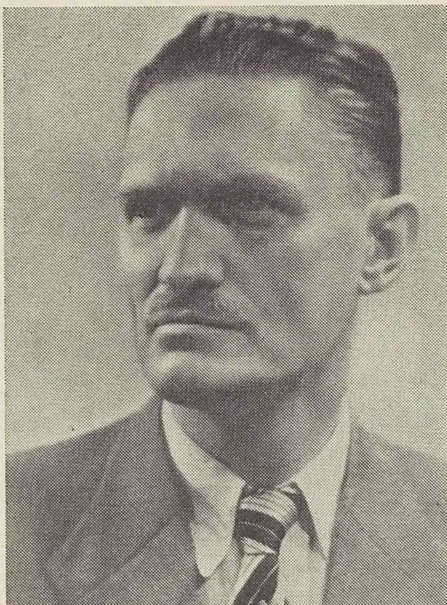
Dit alles behoort tot het verleden; wel is waar bestaat de drukkerij aan Petjenongan nog, maar de grote namen die, sedert Van Haren Noman in Batavia's benedenstad een zeer bescheiden boekhandel begon, het bedrijf zulk een fantastische vlucht hadden weten te geven zijn alleen nog maar te vinden in het gedenkboek. Het honderdjarig jubileum werd trouwens gevierd in de periode van de grootste beroering, in de tijd van de revolutie. De samenstellers van het gedenkboek waren toen overigens nog vol van die goede moed, waarover Jan Pietersz. Coen het had. Het bedrijf had gedurende de Japanse tijd enorme klappen te verduren gekregen, de grote man van Kolff, Simon Terweij had het kamp niet overleefd en was op 16 augustus 1945 gestorven, de bersiap-periode had zeer vele medewerkers van het bedrijf aanvankelijk weerhouden aan het werk te gaan...... maar, als gezegd, in 1948 was het bedrijf toch weer een machtig element in het nederlands bedrijfsleven. Niet zonder trots vermelden de schrijvers van het gedenkboek dat de omzet weer was gestegen tot 98 procent van de vooroorlogse.

Wat zij niet vermelden - en dat is ook volkomen begrijpelijk (eigen roem heeft een luchtje!) is, dat het Simon's oudste zoon E. J. Terweij was, die het rehabilitatieprobleem dat met zoveel succes werd bekroond, ter hand nam. Het werd enkele jaren later door zijn broer W. S. Terweij voortgezet. Bon sang ne peut mentir!

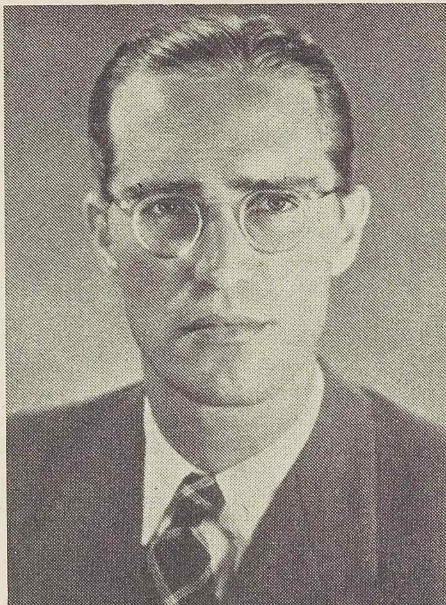
Kolff was onder de zinspreuk "door tijd en vlyt" groot geworden. Aan vlijt heeft het de opeenvolgende geslachten van leiders zeker niet ontbroken. Gezond ondernemers-initiatief, durf en doorzettingsvermogen - in één woord: goede corragie - heeft een zeker niet geringer rol gespeeld in de regelmatige en haast verbluffende groei van het bedrijf. Ieder die in de periode van de eeuwwisseling tot aan de souvereiniteitsoverdracht ooit in Indië was kende Kolff. Hetzij als verreweg de belangrijkste boekhandel, hetzij als lezer van d'Oriënt, of als opdrachtgever voor drukwerk van de meest uiteenlopende aard. De fantastische uitbreiding van het bedrijf intussen was in de jaren vóór de oorlog te danken aan een man, die als jong graficus in 1908 aan de onderneming werd verbonden: Simon Terweij. En Kolff mocht dan over de gehele archipel een begrip zijn geworden, Terweij genoot slechts bekendheid in de beperkte kring van vakgenoten en relaties. Was de groei van Kolff in de jaren vóór Terwey's optreden gestadig, pas toen Terwey optrad bereikte deze het niveau dat zou leiden tot een unieke positie in de wereld van druk en boek. Kolff werd niet alleen naar indische begrippen een groot bedrijf maar één dat zich kon meten met de grootste ondernemingen op zijn gebied in de gehele wereld. Siet en considereert wat goede corragie vermach......

De bekende boekhandel op Noordwijk in Batavia dateert van 1911; kort daarop werd - achter de boekhandel - begonnen met de bouw van het drukkerijcomplex dat allengs de omvang van een stadsdeel zou gaan aannemen: het strekte zich tenslotte uit van Petjenongan tot de spoorlijn Batavia-Priok. De eerste wereldoorlog bleek geen al te grote belemmering voor de ontplooiing van Terweij's activiteiten: zo arriveerde in 1917 in Indië de eerste zetmachine. In 1923 werd Terweij de enige directeur van de inmiddels met het predicaat "Koninklijke" gesierde "Boekhandel en Drukkerij G. Kolff en Co": de naam van de Kolff- en die tevoren al hun krachten aan het bedrijf hadden gegeven maar die inmiddels niet meer bij de zaak betrokken waren, bleef aldus voor het nageslacht bewaard. Met de grote ontwikkeling van het bedrijf had sinds jaren geen Kolff meer van doen. Hun grote verdiensten voor het bedrijf vallen vóór de eeuwwisseling. De voltooiing van het door hen gelegde fundament was aan anderen, in de eerste plaats aan Terweij voorbehouden.

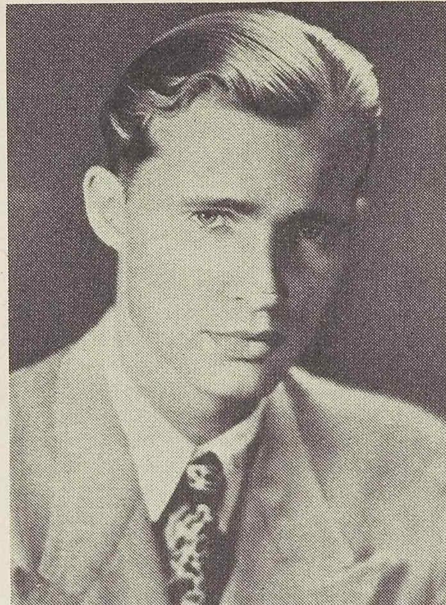
Een kant van de activiteiten van Kolff mag ik, gewezen hoofdredacteur van het Bataviaasch Nieuwsblad, zeker niet stilzwijgend voorbijgaan: in 1885 richtte de toenmalige bedrijfsleider Hooyer deze krant op. Klein formaat, lage prijs, bijnaam Het Lorretje...... Maar het lorretje had aan het hoofd der redactie een man van singulier postuur, die geheel de Indische perswereld het kon benijden: P. A. Daum, "Maurits". En toen Maurits al te vroeg dit aardse tranendal verliet: Zaalberg. Geen groot literator als Daum, maar een geboren journalist met een fijne pen, een gentleman bovendien en daardoor reeds een uitzondering in de Indische perswereld van zijn dagen. In 1918 verkocht Kolff het Nieuwsblad aan een combinatie van grote bedrijven, naar men zegt onder druk van de Indische regering. De zeer progres-

S. TERWEIJ

E. J. TERWEIJ

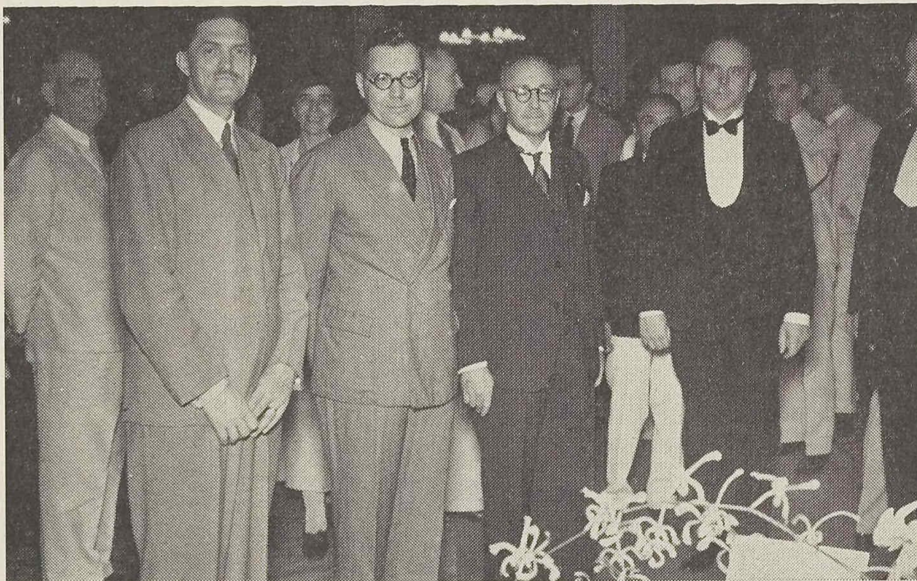
W. S. TERWEIJ

"Als men het aantal mensen dat van Kolff leeft, de vrouwen en kinderen incluis, onder cijfers kon brengen, dan zou het voor een ieder duidelijk worden, welk een grote verantwoordelijkheid rust op de beheerders van deze zaak. Dat mijn opvolgers dit steeds indachtig zullen zijn, dat zij steeds aan de bloei der firma zullen bevorderen en de goede naam, die de firma G. Kolff en Co sedert meer dan een halve eeuw bezit, steeds innig zullen handhaven." Deze woorden van de scheidende D. A. Hooyer, een van de vele belangrijke deelgenoten in het Kolff bedrijf in 1908 uitgesproken, zijn voor de drie Terweijs, vader en zoons het werkpatroon geweest voor de volgende halve eeuw.
Hun energie, ondernemingslust, maar bovenal het verlangen naar verbetering en vernieuwing, zonder het belang van de menselijke relaties over het hoofd te zien, maakte van Kolff een grandioos bedrijf.
Er kwamen vestigingen in alle grote steden op Java. Kleine, niet zo rendabele bedrijven werden aangekocht en werden nieuw leven ingeblazen. Kolff werd een begrip voor elk lezend mens. Het eerste grote boekwerk dat van de Landsdrukkerij naar Kolff overging was Kleians adresboek. Kolff zorgde voor verbetering van de druk van telefoongidsen. Boeken, kaarten, kalenders, tijdschriften, een onmetelijk terrein dat met vakmanschap, enthousiasme en intégriteit werd bewerkt.
Na de dood van zijn vader nam E. J. Terweij een groot deel van de taken over. Het naoorlogse herstel van het bedrijf, het snelle aanpassen aan veranderde omstandigheden, getuigde van juist beleid, vertrouwen bij de werknemers, ongeacht nationaliteit. De personeelsvoorzieningen zijn, ook voor het inheemse personeel uitstekend geweest. Zijn jongere broer W. S. Terweij herstelde oude relaties in Australië en Amerika.

sieve gouverneur-generaal Van Limburg Stirum was het slachtoffer van heftige en meestal zeer grove perscritiek en bewoog een aantal voor de gunst van de regering niet ongevoelige ondernemers tot de vorming van een consortium dat het Nieuwsblad overnam, met de bedoeling daarin een forum te scheppen dat wat vriendelijker en vooral redelijker zou oordelen over het regeringsbeleid dan de rest van de pers (met uitzondering van de al jaren in ethische traditie geredigeerde Locomotief). De opzet slaagde niet. Het Nieuwsblad werd gered door de terugkeer van Zaalberg, die al in 1916 ontslag had genomen en werd opgevolgd door een aantal lieden van goeden wil maar beperkte capaciteit - althans op journalistiek gebied. Met het vertrek van zijn voorganger hervatte het Nieuwsblad de oude koers, die van gematigd "liberaal" blad dat ook de tegenstanders met de floret en niet met de bijl tegemoettrad. Terweij bleef intussen ook na 1918 als commissaris en aandeelhouder bij de exploitatie van het Nieuwsblad betrokken en niet alleen als ondernemer maar ook als raadgever en vriend van het Nieuwsblad.

JHR

Toen in 1885 het Semarangse dagblad "Het Indisch Vaderland" door de Indische Regering werd gesloten in verband met de kritiek die de redacteur P. A. Daum op de Regering had geoefend en als gevolg daarvan Daum werd ontslagen wendde deze zich tot Kolff en Co. te Batavia. Op 1 dec. 1885 verscheen te Batavia het eerste nummer van het Bataviaasch Nieuwsblad, onder hoofdredactie van P. A. Daum, bij de uitgevers Kolff en Co. Dit feit werd in 1935 herdacht, o.a. met een receptie in het befaamde paviljoen van Hotel des Indes.
Ofschoon na de oprichting van de Nederlands-Indische Drukkers en Uitgevers t/m 1918 de directe band tussen Kolff en het Nieuwsblad was gebroken bleef de belangstelling van de toenmalige directeur van Kolff, de heer S. Terwey voor het blad bestaan en hij werd dan ook commissaris van de NIDEUM. Op de foto staat de heer Terwey links, 2e van rechts J. H. Ritman. Zij werd genomen op de receptie in 1935.

EEN KOLFF(JE) NAAR IEDERS HAND

Een abominabel handschrift kreeg ik met de geboorte mee en geen onderwijzer of onderwijzeres heeft er enige verbetering in kunnen brengen. Een van de onvergetelijkste definities van mijn tjakar ajam kreeg ik van mijnheer Lootsma uit de 5e klas van de Christ. Lagere School in Malang: "Je schrijft zo verschrikkelijk, dat is met geen pen te beschrijven!" Van alle reacties van leerkrachten in mijn schoolbestaan die beurtelings boos, terneergeslagen, wanhopig, uitgeput, ongelovig en ten einde raad waren, vond ik deze uitlating de meest originele.

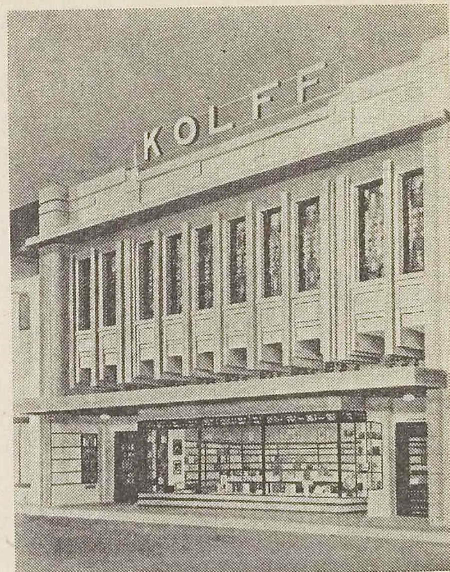
Wat in feite wèrkelijk met geen pen te beschrijven was, was het papier waarop ik schreef. Mijn schoolschriften waren afkomstig van toko Saeki of toko Tayo in de Chinese Kamp (waarom zei men altijd DE en nooit Het Chinese Kamp?) om de simpele reden dat ze daar 3 ct. per stuk kosten en soms zelfs 6 voor 15 cent. Bij Kolff kostten ze een dubbeltje en de dikkere 15 cent per stuk.
In tegenstelling tot de hier algemeen bekende en gehandhaafde bewering dat alle mensen in Indië schatrijk waren, over landhuizen, 100 slaven en 20 rijtuigen beschikten, waren er vier welstandsgroepen: rijk, minder rijk, minder arm en arm. Ik geloof dat de grootste groep de "minder armen" waren. En dan dat "minder arm" gewoon te beschouwen als eenvoudig levend en gelukkig. Daartoe behoorde ons gezin. We kwamen niets te kort, alleen kochten we met voorbedachte rade en meer vreugde dan rijkere mensen misschien zouden doen. Ik had b.v. een mooie tweedehands fiets, tweede hands rolschaatsen, een tweedehands boekenkastje met de mooiste tweede hands boeken waar ik jarenlang aan verknocht bleef. Mijn moeder kocht nooit bij Oobéé (Onderling Belang) en we deden al onze inkopen in de Chinese Kamp, waar je veel meer variatie, originele en goedkopere artikelen had. Ik fietste Zondag naar Mendit, maar je kon me met geen stokslagen naar de Soos krijgen om met Hollandse kinderen zoet rondjes te rolschaatsen met een glas fosco toe. Dat was toch hemeltergend vervelend en duur?
Zo handhaafde men in Indië een gezegend en gezond stand- en welstandsverschil. Op school ging je met iedereen op gelijke voet om, na school was je vrij in het kiezen van je eigen prettigste milieu.
Toko Saeki en Tayo, Japanse miniatuur warenhuizen, voorzagen letterlijk in al onze dagelijkse behoeften. Van sokken (6 cent) tot blikjes tonijn (8 cent) toe. Glaswerk, keukengerei, schoenen, schrijfbehoeften, ondergoed, shirts, sportartikelen, speelgoed noem het op en Tayo had het. En goedkoper dan welke winkel ook. Enfin, de Japanse verovering van de gehele consumentenmarkt kent U. De verovering van alle consumenten erbij, 10 jaar later ook! Maar wat wisten wij, gewone, gelukkige, eenvoudige mensjes van de toekomst?

......en Semarang.

Tegen de tijd dat van Nederland het verzoek kwam "Koopt Nederlands Fabrikaat" (alsof Indië de Nederlandse schatkist nog niet genoeg vulde!) was het al te laat, hadden Saeki en Tayo heel Oost-Java al tot in de finesses in kaart gebracht, gereed voor een snelle bezetting! Dat bedenk je dan achteraf.
Als ik schriften, pennen of griffels nodig had, dan was het teroes door naar Saeki. Dat het papier zeer slecht was, had ik ook wel in de gaten, maar aangezien er aan mijn handschrift toch niet veel te verbeteren viel, was zo'n 3 cts schrift mij best. Het papier was zo dun, dat je er twee bladzijden doorheen kon zien.
"Waarom koop je niet eens een behoorlijk schrift", zei mijn moeder, toen ze weer eens een ferme onvoldoende had gesigneerd. "Die arme mijnheer wordt gek van jouw werk!" Eerlijk gezegd, ikzelf ook. Die schriften van Kolff, prachtig glanzend wit papier, heel licht gelijnd, sterke bleekblauwe kaft en een mooi, dik stuk vloeiblad erbij cadeau. Schriften van Saeki hadden een flinterdun donkerblauw kaft, papier was grijzig dun, soms vlekte het zelfs als je pen te oud was. Je kreeg er ook een gratis vloeiblad bij, maar ho maar, dat was zo onbetrouwbaar als wat, het absorbeerde totaal niet. Wel was het knalrose, als waarschuwing.

De "stiefjes" van Kolff waren dikke, zachte blokken van een heel bekend merk, Pelikan, geloof ik. Betrouwbaar en veilig. Ze kosten 15 cent per stuk. Bij Tayo kocht je stief voor één cent per stuk. Ze waren groen en plat en je veegde er groen mee af. Maar natuurlijk kocht ik liever de gommetjes in de vorm van olifanten, tijgers en honden. Die waren wel wat onpraktischer vanwege al die poten en staarten, maar je kocht er 10 in een zakje voor 8 cent!
De griffels van Kolff waren dik en heel fijn voorgeslepen. De papiertjes erom heen waren altijd in hetzelfde ruitje blauw-groen of paars. Je had ook de zachte witte Faber griffels, die waren veel duurder, ik bedelde altijd de stompjes bij een Chinees vriendinnetje dat altijd het beste van het beste kocht. Ik maakte dan een "houdertje" door er heel stijf papier omheen te rollen. De Japanse griffels waren dun en braken vaak middendoor bij de eerste letter die je op je lei kraste. Never mind, met een halve griffel schreef je makkelijker. Het ellendigste was dat die dingen zo moeilijk te slijpen waren (op een dakpan of op de stoep toch?), zo hard! Maar de papiertjes waren vrolijk oranje, paars, rose gestippeld, geblokt of gebloemd. Alles bij elkaar zorgden die Japanners toch maar voor veel vrolijkheid in ons jonge leven, voor ze ons goed te grazen namen.

Kolff Batavia, Noordwijk

Toen ik naar de Mulo ging, was het afgelopen met die fratseltjes en frutseltjes, toen werd ik kind aan huis bij Kolff, Kajoetangan. Ik kocht er mijn boeken, schriften, linialen, passer, gradenboog, een volumineuze tekendoos. Afgelopen was het met het flinterig-vrolijke kaftpapier in felle kleuren; bruin en rood zagen alle boeken en schriften er nu uit. Je voelde je helemaal gewichtig als je in die mooie, netgeordende winkel van Kolff "binnentrad". Het rook er naar papier en boeken, naar drukinkt. Je snoof ernst en geleerdheid op. Dat was goed, als eerste stap naar echte wijsheid.
Ik schreef op glanzend papier met een Sailor vulpen. Het papier vlekte niet en je kon er de regels van de vorige bladzijde niet doorheen zien. Van wiskunde en algebra snapte ik geen lor, maar de passerdoos en de gradenboog waren de statussymbolen van mijn nieuwe levensfase.
Een echt Kolff(je) naar mijn hand. Maar aan mijn handschrift heeft Kolff niets kunnen verbeteren. Het bleef het slechtste van het Zuidelijk halfrond. En het is nu het slechtste van het Noordelijke. Schrijfmachines zijn niet voor niets uitgevonden. En die had Kolff ook.

L.D.

Tussen niets doen en je suf piekeren

Rob Vunderink heeft het u met zijn tweede puzzel wel behoorlijk moeilijk gemaakt, ik heb betoel kassian met u gehad. Als enige troost kan ik u geven: dit was gezond piekeren en het verdreef misschien voor een paar uurtjes de piekerans waar we geen oplossing voor weten, laat staan dat we daarvoor beloond worden.
De zuchten en verzuchtingen waren niet uit de lucht en ze werden spontaan onderaan de oplossing gekrabbeld: "Zéér moeilijk, deze puzzel", "erg moeilijk," en "te moeilijk voor mij," "Aduh sukar, puzzelnya. Tidah perduli, terima kassih!" en "Verschrikkelijk moeilijk, verander jullie motto maar in "tussen niets doen en nooit meer slapen!". En dan de moedigen: "Moeilijk, ik ben er niet uitgekomen, wel uren mee bezig geweest. Alstublieft doorgaan met deze puzzels!" "Opgelost met behulp van Ned. en Maleis woordenboek, puzzelwoordenboek, atlas, de buurvrouw en fantasie!" "Opgelost zonder woordenboek, maar met vrienden."
En wat is het resultaat deze keer?

ALLE GOEDE INZENDINGEN ONTVANGEN DIT MAAL EEN PRIJS !

Zoiets unieks is nog nooit bij een puzzelwedstrijd voorgekomen, gebeurt natuurlijk alleen bij Tong-Tong! Maar mocht u denken dat we na de prijsuitreiking meteen faillissement aanvroegen: er waren maar 4 helemaal foutloze inzendingen!
Heel jammer als u door onoplettendheid het woord invult dat gevraagd wordt. B.v. gevraagd: musicus en u vult inplaats van "organist", weer musicus in.
In Indonesië struikelt men tegenwoordig over de toeristen, in onze puzzle deed u dat ook. Inplaats van "pariwisatawan" schreef u pariwi-si-tawan. Jammer. Waarde puzzelaars, we gaan welgemoed verder, puzzel III komt in het volgende nummer en is makkelijker, dus droog uw tranen en succes!

Selamat !

Mej. L. H. Bouman, El. Brugsmaweg 1/405, Annelies Borgen, Talmalaan 34, Vlissingen, C. J. van Alphen, Escamplaan 788, Den Haag, R. C. J. Brostowski, Stresemannlaan 1, Haarlem.

U ontvangt een Tong-Tong waardebon van *f* 25,—.

OPLOSSING PUZZEL II

Horizontaal:
1. Verwerkt, 8. Melodiek, 15. Pariwisatawan, 17. RK, 19 Samenpersen, 20. Mr., 21. Rek, 23. Tak, 24. Een, 25. Rik, 26. Otak, 28. Dek, 30. Beng, 31. Kimia, 32. Malam, 34. Rekel, 35. Edel, 36. Mensaap, 38. Kera, 39. Nar, 40. Pets, 41. Slop, 43. Nas, 44. Katode, 45. R, 46. Alaska, 47. Dar, 48. Laos, 50. Gril, 51. Ulo, 53. Odra, 55. Notaris, 57. ANWB, 58. Mient, 59. Resia, 60. Andal, 61. Ilse, 63. Lef, 65. Siti, 66. Nat, 67. Mal, 69. CTR, 71. geg., 72. On, 73. Beradenheid, 77. Ra, 78. Penggantungan, 80. Noodsein, 81. Organist.

Verticaal:
1. Verroken, 2. RP, 3. Was, 4. Erat, 5. Rimau, 6. Kwek, 7. Tin, 8. Mae, 9. Etre, 10. Laser, 11. Owen, 12. Dan, 13. In, 14. Kerkglas, 16. Speels, 18. Ketidakadilan, 20. Mineraalwater, 22. Kamerarrest, 25. Rekenkundig, 27. Kil, 28. Dans, 29. Kaas, 30. Bek, 32. Meteoor, 33. Malaria, 36. Medan, 37. Polis. 40. Pol. 42. Pal, 45. R, 47. Dominoën, 49. Stel, 50. Grif, 52. Obligaat, 54. Ane, 56. Asemen, 57. Ans, 62. Marge, 64. Steng, 67. Mens, 68. Lagi, 69. Chur, 70. Riga, 73. Bed, 74. Dan, 75. NTO, 76. Dan, 78. Po, 79. Ni.

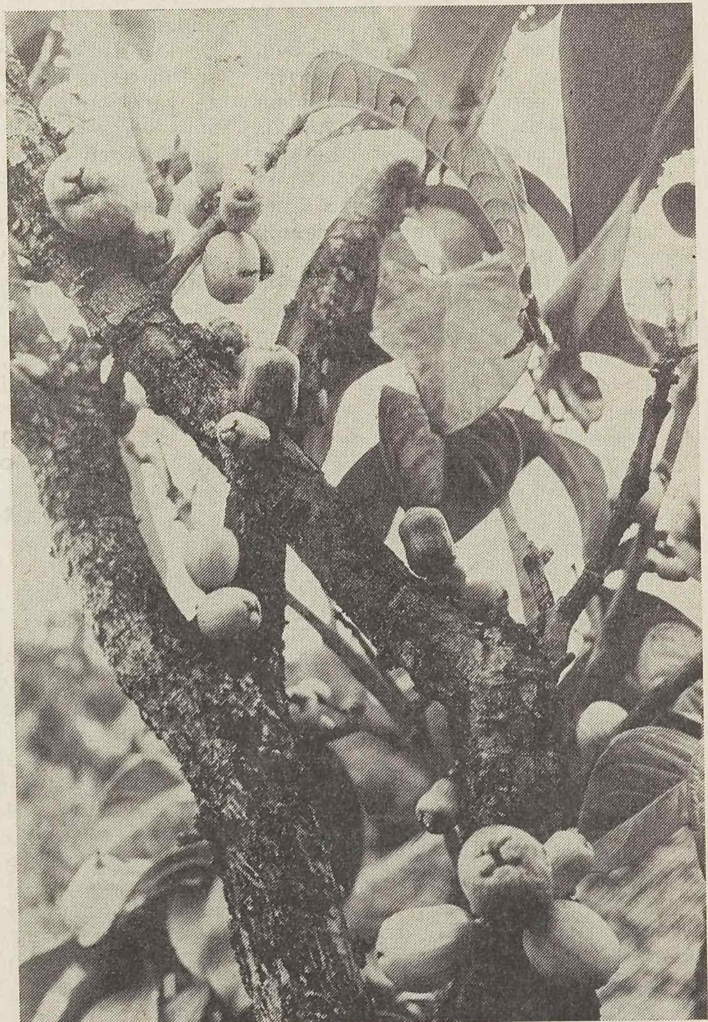
DJAMBOE MINTÉ

"Dag juffrouw".
"Dag meneer."
"Wat is dat juffrouw? Die halvemaanvormige lichtbruine dingetjes daarzo?" "Dat zijn gebrande cashewnoten meneer. Heel lekker. U mag gerust proeven hoor." "Zo-zo. Nooit van gehoord. U zei toch noten hè, vertelt U me eens, hoe groeien ze eigenlijk, net als pinda-noten onder de grond?" "Ik dacht van wel meneer. Maar ik zal het voor de zekerheid aan de baas vragen".
Juffrouw beent weg. Naar "el gefe", de chef, die zich ergens in de zaal breeduit, met z'n dikke buik en handen strategisch heeft opgesteld en kijkt als een generaal die een slagveld overziet. De juffrouw praat met hem, ik zie haar naar mij wijzen, "el gefe" knikt een paar keer nadrukkelijk met z'n heufd...... ik denk bij mezelf: Laatie fijn zijn, hij is voor z'n ruige roodkoperen......! !
Juffrouw: "Ja hoor meneer, precies zoals ik dacht. Cashewnoten groeien net als pinda's onder de grond."
"Goed zo juffrouw en bedankt hè. Mag ik alsjeblieft 2 ons van die grondnoten hebben?"
"Alsjeblieft meneer."
"Dag juffrouw".
"Dag meneer."

G.H.B.

Laat mij nou altijd gedacht hebben, dat djamboe mintévruchten aan een boom groeien! Hoe kom ik daar nou bij! Na al die duizenden en duizenden die ik in Djapanan en vooral Madoera heb gezien? Fout! Driewerf fout! Ze groeien net als pindanoten onder de grond.

N.B.
Djamboe minté (Meté), djamboe monjet, gadjoes, Atjehnoten, apenoten, Westindische olifantsluizen.
Anacardium occidentale L. familie Anacardiaceae.
De VRUCHT heeft min of meer de vorm van een nier en zit op een verdikte, peervormige, sappige vruchtsteel ontstaan uit een vergroeiing van bloembodem en bloemsteel. Eetbaar (roedjak......)

HET SCHANDAAL (II)

Drs. H. D. VAN PERNIS

Voor mij liggen opnieuw de 3e en de 5e druk van Kramers "Kamus Belanda", d.i. de blufferige titel van een Ned.-Indon., Indon.-Ned. "woordenboek", waar vrijwel nooit wat in te vinden is, zoals ik in TT van 15 maart heb trachten aan te tonen. Veel Indonesiërs, onder wie J. F. M. Salim (ambassade), H. B. Jassin (bekend vertaler), Yus Muchtar (studeert in Groningen) enz. gaven mij ronduit te kennen dat "Kamus Belanda", uitgegeven door een onverantwoordelijke "uitgever" van Goor/van Hoeve, één stuk verlakkerij is. Bij die klachten is nu enerzijds het instemmend oordeel gekomen van Schmidgall Tellings in een brief van 24 maart j.l., anderzijds hoorde ik van de redactie van TT, dat een lezer mijn artikel over Kramers onkunde "cru" had genoemd. Ik zal de reacties in volgorde behandelen.

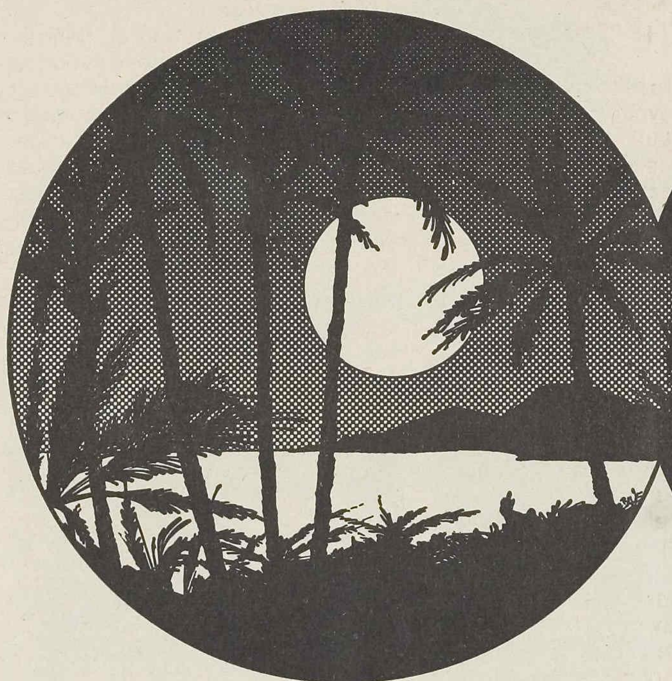
Eerst S.T.'s vraag over madya (Javaans: midden-, middel-, middelgroot), dat volgens hem niet "gemeente" kan betekenen. Dat zit zo: In de jaren '50 onderscheidde men in Indonesië Kota Besar (Grote Gemeenten), Kota Madya (Middelgrote Gemeenten) en Kota Ketjil (Kleine Gmeenten). Na 1962 is merkwaardigerwijs kotamadya (in de stukken ook vaak kodya) of in de omgang kortweg madya de aanduiding in het algemeen geworden voor "Gemeente", omdat de niet-Javanen de onderscheiding nooit begrepen hebben. Ik heb madya = gemeente alweer een jaar of twee geleden o.a. van een Indon. guru (die geen Ned. kende) bij mij thuis gehoord. Desgevraagd bevestigde hij dat hij kotamadya bedoelde.
Ik ben blij met S.T.'s opmerking over gegai, dat wel in alle antiek georiënteerde woordenboeken voorkomt, maar in het Indonesisch onbekend is en dus beter tot de pre-Indonesische periode kan worden gerekend. De Indonesiërs zelf noemen zoiets wat in geen krant of boek voorkomt **bahasa daerah** (streektaal) en gaan daar heel ver mee. Zo herinner ik mij dat de term **geléndong** (klos, spoel) door mijn leerlingen in Bandjarmasin als bahasa daerah werd bestempeld, omdat geen krant het kent. En dat hoewel de term hun wel uit de omgang bekend was.
Het omgekeerde komt ook voor:
Voor 1970 gold **ngebut** in de zin van racen als bahasa daerah, "alleen in gebruik bij de betjak-kerels in Djakarta". Na 1970 zag ik het telkens weer opduiken in de Merdeka-pers (i.p.v. balap), zodat ik moet aannemen dat **ngebut-ngebutan** (race-sport) allang geldt als Indonesisch. Toen ik twee jaar geleden, n.b. in een stuk van een beëdigde collega, mobil mobil ngebut jalan jalan vertaald zag met "de auto's stoffen de weg af", wist ik dat die collega het Indonesisch niet bijgehouden heeft.

Onvernullig = plontjo tolol

Nu de vraag of ik cru geweest ben in mijn vorige artikel. Ik dacht dat ik wijlen Kramer met fluwelen handschoenen heb aangepakt, hoewel hij sinds 1946 zich door van Goor (zonder toestemming van van Ronkel) als instrument heeft laten gebruiken, n.l. als volkomen blinde naschrijver van van Ronkels antieke woordenboek. Dit is n.l. gebaseerd op het hikajat (verhalen) - Maleis, d.i. de oude taal van de Maleise handschriften in Arabisch schrift van eeuwen her. Ik zal één voorbeeld behandelen van blinde naschrijverij, waaruit tevens blijkt, dat van Ronkel nooit interesse voor Indonesisch heeft gehad, terwijl Kramer er nooit een flauw idee van gehad heeft. Zo'n blinde naschrijverij heet in goed Achterhoeks "onvernullig" (Djakartaans: plontjo tolol). Hier volgt het karakteristieke voorbeeld:
Zowel Ronkel als Kramer vertalen **toen** met: hatta, maka, kalakian, kemudian, ketika, (bij Kramer volgen nog een stel niet ter zake doende woorden), die in het hedendaagse Indonesisch in die zin onbekend zijn. De kwestie is dat het Maleis-Arabisch schrift geen **interpunctie** kent. Bij wijze van hoofdletters, punten en komma's werden in dat schrift **markerende woorden** gebruikt (die op zich zelf geen enkele zin hebben) zoals **arkian, kalakinan, hatta, maka** e.d., maar dat wil tevens zeggen dat arkian e.d. niets te maken hebben met ons bijwoord van tijd: **toen.** Voor de rest betekent kemudian: vervolgens, terwijl ik **ketika** in de omgang nog nooit heb gehoord in de betekenis: toen. Vermoedelijk is het te beschouwen als een verouderd literair woord. In Bandjarmasin heb ik in 1950 scherp opgelet wat mijn leerlingen zeiden voor: toen. Ze zeiden allemaal: **waktu.** Hetzelfde geldt van de Molukkers hier te lande, voor zover ze (nog) wat van Moluks-Maleis weten.
Ik laat hier nu ter illustratie van Kramers onkunde nog zes gevallen volgen van onbestaanbare maakvertalingen:
gaas = kawat dinding (niet kawat kasa); **hoedanigheid** (juridisch) = kedudukan of djabatan (niet: sifat, kadaan, kelakuan, peri); **zich inspannen** (fysiek): ber-lelah ber-lelah (niet bermati ber-mati enz.); **rijbewijs** = Surat Izin Mengemudi (niet idjazah mendjalankan kendaraan). Ik heb al een stuk of drie Indon. rijbewijzen vertaald. Meestal daarin afgekort tot SIM en ook te vinden in Mörzer Bruyns' "Kamus singkatan.........", Djak. 1970. **Stootkussen** (voor een schip) = dapra (niet bantal penjangga). Ik heb deze term in 1946 al gehoord van wijlen de scheepsbouwkundig Ir. J. Carpentier Alting en deze term is dan ook van mij overgenomen door Poerwadarminta/Teeuw en Teuku Iskandar, maar niet door Kramer; **ten rechte** = seharusnja, semestinja, in de omgang: mustinja (niet pada hakekatnja = in wezen). Ik heb de laatste twee termen ook op school in Bandjarmasin gehoord.
Nu nog vijf omissies, waaruit blijkt, dat ook Ir Danusaputro, Kramers opvolger, het vak Indonesisch onverschillig laat: **behandelen,** 1) (in behandeling nemen, aanpakken) menangani (t); 2) (medisch) mengobati; 3) (iemand zus of zo) memperlakukan; 4) (bespreken) membitjarakan; **lichaamsgewicht** = berat badan; **public relations** = hubungan masjarakat; het trefwoord **raad** t/m raadschaffen is verpest door het antieke Malaya-begrip bitjara, lees dus: 1) (algemeen) petundjuk; 2) (ook religieus) nasihat; 3) raad vragen = minta (per) timbangan; **zeevarende** = pelaut.
Ten slotte nog dit: Ik ben bereid S.T. (al was het alleen maar om het spiegels en kralen monopolie van van Goor/van Hoeve te doorbreken) te helpen bij de voltooiing van zijn Ned.-Indon. woordenboek, maar vraag mij, gezien de enorme afstand, wel af: hoe? En ook: Heeft S.T. nog de medewerking van Kusuma Sutan Pamuntjak, zoals tussen 1948 en 1950? Het maken van een Ned.-Indon. woordenboek is nu eenmaal geen eenmanswerk, en ook niet het werk van twee man, hoe toegewijd ook. Het is commissiewerk van minstens drie à vier man.

NU HOOR JE HET OOK EENS VAN EEN ANDER

Twee meisjes uit Ghana zijn een jaar geleden naar Nederland gekomen om een opleiding te volgen tot fysiotherapeute. Ze gaan dezer dagen terug naar hun geboorteland, na hun opleiding met succes te hebben voltooid. Ze zijn in het jaar van hun studie verteerd door heimwee naar hun vaderland, ondanks de "zegeningen" die het Westen hun beloofde en wat haar opleiding betreft ook gaf.
Een van hen zei, volgens De Telegraaf (van 21 april) bij het afscheid: "Holland is afschuwelijk materialistisch. Bij ons thuis kunnen we nou eenmaal een heleboel dingen niet krijgen en daarom piekeren we er ook niet over. Hier hebben ze geld zat en daarom willen ze alsmaar hébben en hébben. Bij ons thuis zijn we van binnen gelukkig. Hier hebben we ook God gemist. Van alle mensen die we hebben leren kennen waren er maar weinig bereid over God te praten. Maar wij hebben dat nodig. We voelen ons opgelucht als we erover praten kunnen". Aldus Catherine, één van de twee.
Ja, dat verschil in instelling en levensopvatting...... Wij Indische mensen kunnen er van meepraten......

19e PASAR MALAM BESAR

DEN HAAG - HOUTRUST

24 JUNI t/m 3 JULI 1977

19e Pasar Malam Besar in Den Haag: "Indischer dan ooit...."

10 dagen lang tropisch feest in gemoderniseerde Houtrusthallen
Topartiesten, levende gamelan-muziek, krontjong, Balinese en Javaanse dansen

Doe mee aan onze voordrachtwedstrijd: vertel een verhaal of een mop op z'n 'Indisch', in 't 'petjok': er zijn prijzen van *f* 500,—, *f* 200,— of *f* 100,—. In de jury o.m. de van radio en TV bekende Wieteke van Dort. **Vraagt vrijblijvend inlichtingen en/of het wedstrijdformulier.**

EN: DÉ GROTE ATTRACTIE VAN DE PASAR MALAM BESAR IN DEN HAAG: **ZILVERBEWERKERS** (u weet wel, van het bekende Yogya- en Kendari-zilver) EN **LEERBEWERKERS** UIT KOTA GEDÉ (bij Yogya), in samenwerking met CRM en de Indonesische Ambassade.

Neem geen risico, bestel nu vast uw entreebiljetten: Volwassenen slechts *f* **5,—**, kinderen tot 12 jaar slechts *f* **1,50**, 65+ (van maandag t/m donderdag) slechts *f* **2,50**, groepen van 20 of meer personen *f* **3,75** per persoon. Te bestellen door storting van het verschuldigde bedrag, vermeerderd met *f* 1,50 porto- en administratiekosten, op giro 75 83 89 t.n.v. Stichting TONG TONG, Den Haag.

ALLE INLICHTINGEN EN GRATIS GEÏLL. FOLDER: Stichting Tong Tong, Delistraat 32, Den Haag. Telefoon 070 - 46 66 24 Kantoor: van 12.00 - 17.00 uur.

INDISCHE ENGELANDVAARDERS

Ook de Militaire Luchtvaart van het KNIL kent haar Indische Engelandvaarders. Vallend onder de definitie van de Engeland-vaarder, (zie TT nr. 13 d.d. 15 febr. 1977) in het artikel van de hr. J. J. Nortier kan ook worden gerekend de toenmalige Vaandrig kv. vlieger-waarnemer **F. Pelder.** Hij maakte vanaf het begin van de oorlog op 8-12-1941 deel uit van de afd. Vlgtgr. V (2VLGV) o.l.v. de legendarische jachtvlieger kapt. **J. P. van Helsdingen.** Hij vloog de Brewster-Buffalo en het eerste treffen met de vijand vond plaats boven Singapore. Na vele en hopeloze gevechten was de ML uiteindelijk uitgeschakeld en bevond Pelder zich te Bandoeng.

Het is zaterdagmiddag 7 maart en de vier laatste Brewsters o.l.v. van Helsdingen hebben hun tocht gemaakt waarbij Jaap van Helsdingen sneuvelt (zie TT nr. 16 + 17 d.d. 1 en 15 maart 1976). Er komt bevel dat wapens moeten worden ingeleverd want de volgende dag zal de capitulatie zijn. Pelder gaat naar het meer van Pengalengan, waar hij een Catalina van de MLD aantreft; het blijkt dat het vliegtuig niet kan opstijgen, omdat voor zijn gewicht het meer te smal is - hoogte en gladheid van het water spelen ook een rol. Met de cdt. van de Catalina spreekt Pelder af om eerst benzine te dumpen, daarna naar Pameunpeuk te vliegen alwaar hij klaar zou staan met benzinevoorraad om dan mee te kunnen vliegen naar Australië.

Na eindeloos veel moeite komt Pelder in Pameunpeuk aan. Het is zondagmorgen 8 maart. Hij begint meteen benzinedrums naar de kade te rollen en om ± 9 uur komt de Cat. overvliegen maar doet geen poging te landen. Later krijgt Pelder toch een telefoontje van de Marine-vlieger vanuit de landingsplaats aan het meertje van Lèlès. Pelder verwijt hem dat hij zich niet aan de afspraak heeft gehouden. Antwoord: de branding is te hoog. Pelder: er was géén branding en van die hoogte kan je dat niet beoordelen. Antwoord: dat zijn marinezaken, daar heb je geen verstand van als landmachtvlieger...... Pelder is toen maar gaan slapen want hij heeft de hele nacht gereden. 's Middags wordt hij wakker omdat de vernielingsploeg de landingsbaan aan het vernielen is en druk bezig is de aanwezige Lockheed 12 Electra vliegtuigen onklaar te maken door de wielen in te trekken. Bij één kist lukt het niet want de accu's waren niet aangesloten. Bij Pelder ontstaat het plan te ontsnappen en krijgt hierbij gezelschap van een Canadees, een Nieuwzeelander en twee Australiërs. Gezamenlijk besluiten ze de enige nog intact zijnde Lockheed nr. L 201 vliegklaar te maken en tanks in te bouwen - als 2e bestuurder zal de Canadees fungeren, die eerder een Engels jachtvliegtuig heeft gevlogen en boven Bandoeng is uitgesprongen.

Er worden 2 vleugeltanks uit andere vliegtuigen gesloopt en in de kabine vastgezet en met bamboe vastgesjord. Provisorisch wordt een leiding aangelegd van deze tanks via een handpompje door een raam naar buiten en vastgemaakt aan een geopend tankdeksel in de vleugel - daarna werd deze opening zo goed mogelijk dichtgeplakt met plakband - de motoren worden proefgedraaid - alles is OK.

De opgekalefaterde L. 201, waarmee Vdg. Pelder z'n Bronzen Kruis van Verdienste haalde, op Colombo in reparatie.

Op maandag 9 maart start Pelder met zijn ploegje - velen smeekten om mee te mogen gaan, maar Pelder heeft het maximum aan belading inclusief zijn groepje, dat hem heeft geholpen. Hij vliegt niet hoger dan 300 meter ivm. ontdekkingsgevaar en vliegt langs de zuidkust van Sumatra via Padang en landt te Medan. Dit gaat gepaard met wat moeite want op de grond denkt een ieder dat het een Japans vliegtuig was. Maar na drie kwartier is het dan zo ver en worden hindernissen weggehaald - landt Pelder en stelt zijn vliegtuig gecamoufleerd op. Per auto gaat hij naar Prapat bij het Tobameer om zich te melden bij Generaal-Majoor R. T. Overakker, commandant van de KNIL-troepen in Noord-Sumatra. Verslag wordt uitgebracht en het verzoek gedaan de voorraad benzine op het vliegveld Lho'nga nabij Kotaradja niet te vernietigen totdat zij vertrokken zijn. De generaal geeft Pelder codes en geheime stukken mee voor Ceylon en wenst hem geluk. De nacht wordt doorgebracht in Medan en ze logeren in hotel de Boer.

Dinsdag 10 maart wordt gebruikt om de verdere vlucht goed voor te bereiden. Op het KPM kantoor vindt men een kaart uit een schooltas waarop de koers wordt afgezet: 300°. De kist wordt helemaal gecontroleerd en het kompas opnieuw gecompenseerd. Ondertussen is er veel Japans vliegverkeer maar hun vliegtuig wordt gelukkig niet opgemerkt.

Woensdag 11 maart start Pelder naar Lho'nga en landt daar even voor tienen. Om 10 uur precies vliegt een Japanse verkenner heel hoog over ziet het verdekt opgestelde vliegtuig niet. Dan wordt de Lockheed vol gevuld met benzine. Extra blikken benzine worden meegenomen plus een blik olie. Voor de afgenomen benzine moet Pelder nog 'n bon in triplo tekenen!! En dan start hij...... maar de eerste keer mislukt deze - de kist is te zwaar en het staartwiel fungeert niet best. De tweede keer komt hij los van de grond en gaat rakelings lang de boomtoppen richting zee in de hoop dat geen Jap hem achtervolgt.

Ze vliegen met kompaskoers 300° richting Madras in Br.-Indië, rekening houdend met de noord-oost passaat, zodat zij in geen geval Ceylon zouden missen. En dan vliegen ze lange uren over de Indische oceaan met een klein twee motorig vliegtuigje - voor zo'n onderneming geheel ongeschikt - met een geimproviseerd benzinetoevoersysteem - en enkele bladen uit een schoolatlas op schoot...... Ruim 1500 mijl met alleen de zee onder zich!

Eindelijk, na ongeveer 10 uur te hebben gevlogen, vliegen zij tegen de schemering land aan, maar wat is het? India of Ceylon? Overal hangt zwaar onweer maar ze vinden Colombo - er liggen oorlogsschepen in de haven en Pelder schiet twee rode lichtkogels af als herkenningsteken. Ze worden gelukkig niet beschoten. Het wordt al donkerder en Pelder wil de L-201 op een renbaan landen als hij een RAF vliegtuig ziet, op weg naar het vliegveld te Colombo. Ze volgen het en kunnen veilig landen.

Pelder wil terstond met enkele Catali-

(lees verder volgende pagina)

na's van de MLD terugvliegen om te Pameunpeuk de aldaar wachtenden te evacueren. Maar admiraal Helfrich keurt dit plan niet goed - hij heeft de vliegtuigen voor andere doeleinden benodigd. De voornaamste is de dreiging van de Japanse vloot die is uitgevaren richting Ceylon.
Uiteindelijk komt Pelder in juni 1942 in Australië aan. Een van de eersten die hij in Melbourne ontmoet is de Marine-Officier vlieger van de Catalina op het meer van Pengalengan, die stomverbaasd opziet als hij Pelder ontmoet:...... Hoe kom jij hier? Antwoord: Daar hebben we de Marine niet voor nodig......! Niet lang daarna wordt Pelder ingedeeld bij het 18 Squadron NEI op de B-25 Mitchell bommenwerper en vliegt nog vele operationele vluchten, waarover een apart verhaal aan gewijd kan worden. Na de oorlog heeft hij in Indië tot de overdracht bij de ML/KNIL gediend en is daarna hier in Nederland verder gegaan bij de Kon. Luchtmacht.
Dit verhaal van een (Indische) Engelandvaarder uit de gelederen van de ML/KNIL staat ook beschreven in het door Frank Visser geschreven boek "De Schakel". Maar toch lijkt het mij goed deze geschiedenis ook te vermelden in dit blad. Het is immers geschiedenis van het voormalig Nederlands-Indië!

O. G. WARD

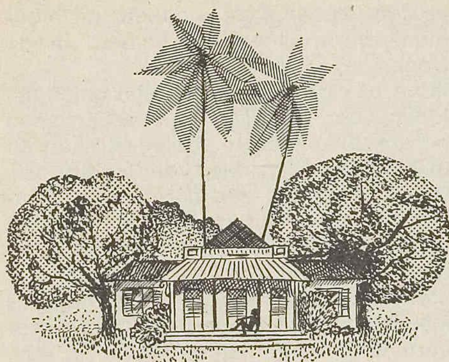
"Om maar met de deur in huis te vallen: Ik ben ontslagen"

DE HOEPEL

Toen ik bijna vier was, merkte ik voor het eerst iets van de dood. Er werd bij ons thuis nooit over gesproken, al had ik wel eens opgevangen dat Moeder's vader en broer "dood" waren. Maar wat dat precies betekende, dàt wist ik niet, kon ik natuurlijk ook niet begrijpen. Er werd eenvoudig niet over gesproken en ik vroeg er niet naar. Ik vroeg wel naar allerlei andere dingen en als regel werden die mij uitgelegd, zo ver men meende, dat mijn verstand die verklaring kon vatten. Hóé wist ik niet, maar ik begreep wel, dat ik over dit onderwerp beter kon zwijgen. Zoals over nog een paar onderwerpen, zoals: waar komen de nieuwe mensen vandaan? Het kon me allemaal weinig schelen of ze me daarover wilden vertellen of niet. Mijn belangstelling ging nog niet die richting uit.

Ik was "een enig kind", en van zulke kinderen zegt men altijd, dat ze zo verwend worden. Ik begreep dat niet, want er waren heel wat dingen die ik niet mocht. Zoals met donker buiten spelen. Als ik een enkele keer met donker buiten was, met de grote mensen natuurlijk, dan moest ik een jasje aan hebben en een hoedje op. Ik had het niet koud en ik wilde ze liever niet dragen en verzette me, maar het moest, en wat doe je als klein kind tegenover drie grote mensen? Een moeder, een grootmoeder en een vader. Het was geen openlijke strijd, meer het gevoel van "wat zijn ze toch vervelend".
Ik stond in mijn eentje tegenover die drie, er waren geen andere kinderen aan mijn kant, want we woonden op een koffieonderneming, een plantage zegt men hier. Wij waren de enige Europeanen in een groot gebied. Er waren wel Javanen, die woonden in de kampong bij de fabriek en in de dessa's buiten. Ze waren er, vader werkte met hen, er waren Javaanse bedienden in huis en we praatten wel met hen, maar ze telden niet mee. Een gekke toestand, twee maatschappijen, twee werelden, die door elkaar woonden, vlak bij elkaar, maar die los stonden van elkaar. Alleen op het werk was er contact. Over het algemeen een goed contact, maar sociaal raakten zij elkaar niet.
Zo was het op alle ondernemingen en in de stad vaak nog veel duidelijker. Hier en daar waren gebieden, waar de beide volksgroepen wel met elkaar verkeerden, meestal bij de Indische families. Maar wij waren zo erg Europees. Er zijn sociologische werken geschreven over dit verschijnsel, maar in die tijd, dat ik bijna vier was, vormde dit voor mij geen probleem.
Soms speelde ik met Djah, het dochtertje van de kokkie; zij was iets ouder dan ik. Meestal in de tuin. We deden krijgertje, verstoppertje, we klommen in bomen die niet al te hoog waren, we groeven in het zand. Als ik binnen moest komen, dan ging Djah naar de keuken, naar haar moeder. Ik kende die moeder natuurlijk ook, zoals ik ook de andere bedienden bij name kende, en vele opgezetenen van de onderneming. Er was totaal geen vijandschap tussen de twee werelden, men was vriendelijk tegenover elkaar, maar het bleven twee werelden.
Ik liep ook veel alleen buiten, in de eigen tuin en in de nabije koffietuinen. En zoals Djah mijn kameraadje was voor buiten, zo waren de dieren altijd, zowel in als buiten het huis, mijn speelmakkers. Ze stonden me nader dan Djah, de honden en katten, de kippen en eenden, het paard, de koeien. Ik sprak met hen en ze waren altijd bereid mij hun aandacht te geven. De katten en sommige van de honden lieten zich de poppekleren aantrekken die mijn grootmoeder voor mijn poppen maakte. Ik had er heel wat. Een vriend van mijn ouders zond mij bij elke verjaardag, en met Sinterklaas, een pop. Ik vond poppen lelijk, met hun te grote koppen met bolle rode wangen, hun te kleine voeten en handen, en met dat vreselijke pluizige haar. Als er een nieuwe pop kwam, moest die een naam hebben, gewoonlijk verzon Grootmoeder die naam, en als die naar mijn zin was, werd die officieel aan de pop gegeven, en dan ging de pop in de kast. Op de onderste plank was een steeds groeiende rij poppen. En ik speelde met de dieren.
We hadden vier katten en mijn uitverkorene was de zwarte Tommy. Hij was nog niet volwassen, een aanhalig dier dat altijd bereid was om te spelen, wel in een poppejurk wilde rondlopen, en die altijd kwam als ik hem riep.
En met Tommy moest het nu juist gebeuren. Op een morgen liep ik door de tuin, langs de keuken. Ik bleef staan om te kijken of Djah er was, en toen zag ik Tommy. Hij lag als een zwarte lap op het galerijtje voor de keuken. Een zwarte lap, slap, Tommy, maar ook niet langer Tommy. Zijn mooie groene ogen waren half dicht, het rose bekje ook. Ik was versteend van schrik, van ellende. Ik bleef staan kijken, ik kon niets doen. Toen kwam kokkie uit de keuken en ze zei: "Tommy mati, non, digigit andjing toean besar. Nanti kebon mengoeboer Tommy." Ze pakte het zwarte lichaampje op en het lag als een lap in haar twee handen. "Kassian Tommy, non", zei ze en ze legde hem voorzichtig op een stapel zakken in de keuken.
Toen keerde ik me om en ik rende weg, door de tuin, weg van het huis, tot in de koffietuin. Ik kroop weg onder een boom met laaghangende takken. Ik wilde weg zijn, weg van alle mensen, alle dieren, weg van alles. Ik moest denken. Dat die mooie, lieve Tommy zó kon worden! Tommy was mati, had de kokkie gezegd, dood. Dàt was dus dood zijn, worden zoals Tommy. Al het lieve en mooie weg, alleen nog maar een lap. Het was niet te begrijpen, maar het wàs zo. Moeders vader en broer waren ook dood. Net zoals Tommy nu. Slap, en ze kon den niets meer doen. Ze moesten dikoeboer. Daarom wilden de grote mensen er niet over praten, omdat het zo akelig was.
Grote mensen gingen dood, oude mensen, dat had ze laatst gehoord over iemand die ze kenden. Dus als je groot werd en oud, dan ging je dood. Dat gebeurde met iedereen. Wie had dat ook weer gezegd, laatst? Meneer Sants, die dikwijls op bezoek kwam bij vader. Je moest dus zorgen dat je niet groot werd, en zeker niet oud. Grannie was oud, wel vijf en zestig. Dan zou zij wel gauw dood gaan, net zo slap als Tommy, niet in staat om nog iets te doen. De angst steeg in het kleine meisje, dat ik toen was, omhoog: ook ik zelf zou groot worden en oud, en dood gaan. Ik wist geen raad, ik kromp ineen, zo diep mogelijk onder de overhangende koffietakken. Ik kon niet weg van die angst, die zat in mij. Er was geen ontkomen aan: ook ik zou groot worden. Ik dacht op eens aan een opmerking van vader, die morgen aan het ontbijt. "Over vier dagen ben je jarig, dan word je vijf jaar. Echt een grote meid." Daar had je het al: over vier dagen zou ik een "grote meid" zijn. Ik wilde niet. Ik drukte me tegen de stam van de koffieboom, maar ik wist dat niets me kon helpen: ik zou groot worden Groot, en oud, en dan dood. Ik kon hier met niemand over praten, want woorden zouden al dat nare dichterbij brengen en vaster vorm geven. Het moest binnen in me blijven, ik kon het niet kwijt, ik moest er over blijven denken. Zou je kunnen voorkomen dat je groot werd en oud? Door het denken ebde de angst wat weg, al zag ik nog altijd Tommy in de handen van de kokkie. Een tijd lang bleef ik onder de boom zitten, tot ik moeder hoorde roepen dat ik binnen moest komen om te eten.
Langzaam liep ik naar huis, steeds bezig met het probleem hoe ik klein zou kunnen blijven.
"Wat ben je stil", zei vader, "zit je te denken aan je verjaardag, over vier dagen! Vijf jaar, dan ben je een grote meid!" Daar had je het al weer. Op eens meende ik een oplossing te zien. Ik zei: "Ik wil een hoepel, daar wil ik in zitten."
De grote mensen keken elkaar aan, toen vroeg moeder "Waarom wil je er in gaan zitten?" Ze lachten, ze vonden me natuurlijk gek, maar ik kon niet zeggen waarom ik dat wilde. Ik trok mijn schoudertjes op en herhaalde "Ik wil in een hoepel zitten".
Er werd nog wat over gepraat, maar ik liet niets los van mijn beweegredenen. Ik kon toch niet zeggen dat ik

(lees verder volgende pagina)

JEUGDJAREN
(XVIII)

TOKÈH

......één van die fijne vakanties, die m'n broertje Frans en ik doorbrachten bij mijn aangetrouwde stiefbroer Chris Sparenberg (van Houthandel v/h Landman & Zn.; wie herinnert zich hem nog?) in Djokja. Hij bewoonde toen het administrateurshuis van de gesloten suikerfabriek Gedjajan, enkele kilometers buiten de stad. Samen met zijn jongste zoon Kick en toenmaals struise dochter Ineke; de eerste van onze leeftijd en de laatste van omstreeks 17 jaar. Het was een kast van een huis, waarin ze woonden, met een enorme tuin erom heen vol lommerrijke vruchtbomen en palmen. Aan de voorzijde een groot, mooi grasveld. Wij verveelden ons er nooit, maar er was dan ook meer dan voldoende ruimte voor allerhande spelen. Op het terrein aan de overzijde van het huis lag de verlaten fabriek. Het kostte ons weinig moeite daar binnen te glippen en er verstoppertje te spelen tussen de immense machines, die er nog stonden.
Het terrein links en achter het erf bestond uit dorre rotsgrond en was ideaal om cowboy te spelen. Ook gingen we er op slangenjacht, want er kropen er nogal wat rond tussen de stenen. Ofwel vingen we djangkriks om die later met een grasprietje tegen elkaar in het harnas te jagen. Wreed, maar boeiend.
Schuin door het achtererf liep een open cementen gootje, waardoor helder rioolwater werd aangevoerd naar een tamelijk diepe vijver. Aan de andere zijde werd het overtollige water in het verlengde van de goot opgevangen en naar buiten het erf afgevoerd. In de vijver leefden kanjers van goerami's waar we tijden lang naar konden kijken.
Op een dag waren Kick, Frans en ik aan het knikkeren nabij de vijver, terwijl verderop een kebon bezig was met het opvegen van gevallen bladeren. Plots zagen we de altijd opgewekte Ineke fluitend het huis uitkomen en zich langs de overdekte gang naar de bijgebouwen begeven. Bij de dapoer sloeg ze linksaf naar het laatste kamertje, de W.C. We hoorden haar nog fluitend de deur op de knip doen. We knikkerden verwoed verder tot we werden opgeschrikt door een intens rauwe gil. De deur van de W.C. werd ruw opengesmeten en daar stormde Ineke, ontkleed en angstig schreeuwend naar buiten. Verwonderd zagen wij toe, hoe zij met een kloeke sprong de gang afsprong, de tuin in en recht op de kebon aanholde, in gebukte houding, met haar hoofd zwaaiend en smekend gillend: "Toeloeng, toeloeng, lekas! ajò dan, lekas!"
Wat er gebeurd was? Boven op het waterreservoir van de W.C. bleek zich een volvette tokèh geinstalleerd te hebben die zich, nadat Ineke zich geinstalleerd had, wellustig met een doffe plòk op haar hoofd had laten vallen en zich aan haar haren had vastgebeten.
De kebon? Die stond enige seconden bleek en als aan de grond genageld het schouwspel vóór hem aan te gapen, herstelde zich en greep de bungelende tokèh toen stevig achter de kop beet, kneep zijn vingers toe...... en Ineke stond er weer smetteloos bij. Met een vuurrood hoofd van schaamte en half huilend van de schrik is zij het laatste kamertje weer ingedoken om zich aan te kleden. Ze is er niet meer gaan zitten die verdere dag......
En wij? Toen we in de gaten kregen van hetgeen er was gebeurd, lagen we krom van de lol en plasten haast in onze hansopjes van het lachen. Het was dan ook een potsierlijk gezicht, die blote Ien zo te zien tandakken vóór de ogen van een onthutste kebon!
Nog enige tijd daarna moesten we steeds gniffelen, als we Ien zagen. Totdat zij er genoeg van kreeg en ons ieder een flinke mep gaf. Toen was de lol eraf.

EDWIN K.

door die hoepel hoopte niet groter te kunnen worden, ze zouden me uitlachen en ermee plagen.
In de avond begon moeder weer over die hoepel. "We hebben hier geen hoepel, en er is geen tijd meer om er één te bestellen in de stad, vóór je verjaardag. Maar als we in de stad zijn, de volgende maand, dan zullen we een hoepel voor je kopen." Ik knikte, wat kon ik anders doen? Na enige tijd zei ik "Dan wil ik een plank hebben, voor boven op mijn hoofd." Moeder begreep er niets van en vroeg niet verder: ze wist dat ze niets verder uit me zou krijgen.
Die vier dagen tot mijn verjaardag liet de angst me niet los. Maar zoals een mens aan alles went, zo wende ik ook hieraan, al waren er tijden, dat deze adembenemend kon opsteken.
Op de morgen van de verjaardag, bij het wakker worden, streek ik met mijn handen langs mijn lichaam. Het was een geruststelling dat mijn lichaam net zo was als anders. Ik was dus nog niet groter geworden, misschien zou het nog wel een hele tijd duren, voor ik "groot" zou zijn. Maar het gevaar bleef, daar was ik zeker van.
De drie grote mensen kwamen mijn kamer binnen om me te feliciteren en ze brachten cadeautjes, mooie cadeautjes, waar ik heel blij mee zou zijn geweest, als dat nare gevoel er niet was geweest. Dat was er, en ik vroeg "En de plank?" Ze lachten alle drie, maar gelukkig niet hard, en vader stak zijn hand achter de deur en pakte van daar een mooie wit geschaafde plank.
"Kijk eens wat er op staat", zei hij, en toen zag ik dat hij er met rode verf mijn naam op had geschilderd: Willy. Dat was lief van hem, en ik lachte en gaf hem een extra zoen. Ik ging weer liggen, met de plank naast me, want die durfde ik niet op mijn hoofd leggen, met al die grote mensen er bij. Ik was de heldin van de dag, moeder had een taart gebakken. Gelukkig zei niemand iets over de plank, die ik de hele dag bij me hield, en de volgende dagen ook. Hij gaf me een gevoel van veiligheid. Het kleine meisje was niet plotseling groot geworden; langzaam aan vervlakte de angst en na enige weken werd de plank ook in de kast van de poppen gelegd, vóór de poppen, want die plank was het belangrijkst.

A.E.

DE TOCHT VAN DE ZEEVAARDER

In de Tong-Tong van 1 april j.l. trof mij bijzonder het artikel op blz. 18 van de Hr. G. A. Schotel: Met de "Zeevaarder" naar Australië, daar ik belang stel in alle facetten van de strijd tegen Japan. De naam van Zr. van Riemsdijk vond ik al meteen bekend in de oren klinken, ook de entourage, de oliedrum enz. leken mij bekend, alsof er meer over was gepubliceerd. Inderdaad blijkt de Hr. K. W. L. Bezemer in zijn boek "Zij vochten op de zeven zeeën" dat handelt over de Marine in oorlogstijd, op de blzn. 287, 288 en 289 dit verhaal aangehaald te hebben; ook de oliedrum(s) wordt(en) vermeld. Op blz. 287 onderaan wordt gesproken over "een Hollander, die gevlucht was met nog iemand en een pleegzuster". Het leek mij dienstig, dit even te vermelden; ik weet niet, of de Hr. Schotel hiervan op de hoogte is. Het vermelde boek is uitgegeven door de uitg. mij. W. de Haan, Zeist, 1956, dit voor evt. belangstellenden.

H. E. TESSERS

REISBRIEVEN VAN BARTMAN (VIII)

BALI (vervolg)

BUITEN

Ik mag erg graag buiten zijn, "op het land" waar het leven goed is. Soerabaja-stad is erg aardig, maar wel heet, stoffig en rumoerig en zodra ik ook maar even de kans schoon zie, smeer ik 'm.

Op een vroege morgen (nog steeds het mooiste deel van de dag in Indonesië) liet ik mijn auto stoppen in de buurt van de suikerfabriek Kebon-Agung bij Malang. De campagne was er in volle gang en dat kon je ook goed ruiken aan die typische zoete geur afkomstig van kokend suikerrietsap. Ah, de fabriek is aan het "giling". Dan denk je aan vroeger: maalfeesten, slametan, openluchtbioscoop, gamelan, veel sate kambing en dansen!

Nog staat in Kebon-Agung alles op de oude plaats; de fabriek, de huizen der employé's, de besaran. Hier heb ik als kind een paar keer gelogeerd bij de familie Franken. Hij was administrateur; de heer Martens chef-aanplant. Ik heb op Kebon-Agung heerlijke dagen doorgebracht. Met de "Buick Six" maakten we lange tochten naar bergplaatsen, waar we verse groente kochten en djeruk keprok "rijp-aan-de-boom". Nu was ik er weer in oktober van het vorige jaar; heb nog een babbel kunnen maken met Javanen op het veld, bezig met "nebang tebu" (riet snijden). Eigenlijk wel gek: riet "snijden", aanhouden van eerste en tweede "snit", een toezichthouder op dat "snijden" noemt men een "snijvelder", een "snijtuin", etc. Maar suikerriet wordt, althans op Java, bij mijn weten, niet gesneden. Als ik het mij goed herinner, werd vroeger met een houweel de aarde onder en om een rietpol- of stoel weggegraven, waarna zo'n pol kon worden omgeduwd en de stengels loskwamen. Geen stukje van de penwortel, en daar zit de meeste suiker in, mocht in de grond blijven zitten. Vervolgens werd met een arit de stengel van top, aardkluiten en zijwortels ontdaan en op een hoop gegooid. Nu gaat het, zoals ik heb gezien (en gefilmd) anders. Er komt geen houweel aan te pas. Eerst worden de stengels om ze a.h.w. los te wrikken, een voor een krachtig heen en weer geschud en vervolgens gewoon uit de grond getrokken. Misschien is deze methode mogelijk, doordat er minder diep wordt geplant?

Ik heb weer op verse tebu gekauwd! Ja ja! Enak legi hoor!

Naast de rietvelden was men aan het ploegen. Nog steeds op de oude vertrouwde manier. Een tani halverwege kniehoogte in de vette modder tjompend, sturend een antieke Javaanse wloekoe, getrokken door een span geduldige sapi's, zebu's of kebo's. En de boer, hij ploegt maar voort...... Jóóó... jóó... jóó-grrrr,grrr,grrr !

Vroeger liepen in het kielzog van een ploegman een hele renteng reigers, koontools, die alles netjes wegpikten, door het kouter aan levend ongedierte omhoog gewoeld: engerlingen, tjatjings (sorry: cacings) orong-orongs en wat al niet meer. Ik heb ook de brutale djalaks gemist. Op hoorns en karbouwerug reden ze parmantig mee, af en toe een vette "tjaplak" wegpikkend. Waar zijn die vogels toch allemaal gebleven? Voorgoed verdwenen. Hier ploegen, de grond klaarmaken voor beplanting, iets verderop oogsten. In Europa iets onmogelijks. Evenmin als het mogelijk is b.v. een tak te vinden waaraan èn knoppen, èn bloemen, èn vruchten voorkomen. In de tropen is dat heel gewoon.

Ik ga ook graag even op een galangan lopen, om de rijpe padi-aren langs m'n broekspijpen te voelen strijken en te horen ritselen. Met veel moeite ben ik erin geslaagd een dermènan te maken, d.i. een fluitje gesneden uit een padihalm. En ik vind een doodgewone toeri, groeiend op een galangan nog steeds de moeite waard om naar te kijken. Spierwitte, grote, prachtig gevormde vlinderbloemen gevat in een zetting van fijn, lichtgroen blad, kembang toeri...... Er was daar ook een veldje, waarop krahi groeide, d.i. een soort komkommer. Toen niemand in de buurt was, o ja, en dat was heerlijk fris en knappend!

In een kali hadden een paar "tolé's" de grootste lol, door telkens uit het water te kruipen om er vervolgens met een aanloop weer in te duiken. Het was prachtig om te zien hoe die bruine, glanzende huid, harmonieerde met de kleur van het water.

Toen ik weer bij de auto was, plofte er achter mij iets op de grond; een rijpe asemvrucht met brosse schil. Er staan daar, aan beide kanten van de weg, mooie asembomen. We zijn verder gereden, via Pakishadji naar mijn geboorteplaats: Kepandjen. Tegenwoordig schrijf je dat zo: Kepanjen. Een onbelangrijk plaatsje, maar met een vrij grote veemarkt. Die ik natuurlijk heb gefilmd. Sterke zebu's, sapi's en natuurlijk ook de cow-boys van Kepandjen: Madoerezen met felle ogen. Niet met een Colt .45 tegen de dij (for a quick draw), maar bewapend met een vervaarlijke boeloe ajam.

Dat alles weer eens te zien en te herbeleven vind ik veel leuker dan een morgen te lanterfanten op Tunjungan !

G. H. BARTMAN

HOE RIJK TE WORDEN EN TWEEMAAL TE LEVEN

Er zijn misschien wel behoorlijke manieren om rijk te worden, maar wij houden ons thans bezig met manieren die God niet met welgevallen gadeslaat. Toch zijn er in Indonesië vele lieden, die zich daaraan niet storen en die er niet tegenop zien terwille van rijkdom hun ziel aan Satan of andere duivels te verkopen om aardse rijkdommen te verwerven en zich te verzekeren van een tweede leven, ook al is dat niet in menselijke gedaante. Men kan dit tweede leven doorbrengen als Ngipri (slang), Nyegik (beer) Negtek (aap) of een ander dier.

Om zich van rijkdom en een tweede leven te verzekeren begeve men zich naar zekere plaatsen waar dit gebeuren kan, bijv. naar Turesmi (in het Cirebonse), Pulau Seprapat (midden Java) of naar de Gunung Kawi (Oost Java). Maar een der meestbefaamde

plaatsen waar dit duivelswerk zich kan voltrekken is Wegil, een desa in Sukolilo (Pati). Daar kan de man die naar aardse rijkdommen haakt de waker van een heilige plaats ontmoeten, genaamd Kuncen. [1]) Deze is de hoeder van Kimo Gelung, een mysterieus voorwerp dat vocht voortbrengt. De gegadigde naar rijkdom moet nasi ketan eten, gemengd met het "speeksel" dat Kimo Gelung [2]) voortbrengt. De nasi ketan moet vervaardigd zijn van wilde rijst, die tijdens het opgroeien niet verzorgd is.

De candidaat wordt vervolgens uitgenodigd een stuk moerasland ("Balong") [3]) te kopen. Dè Kuncen is bereid daarvoor te zorgen en het wordt hem dan ook meestal toevertrouwd door de aanstaande rijkaard. Is dit alles geschied dan zal de candidaat spoedig merken dat het met hem voor de wind gaat: hem lukt alles, zijn handel breidt zich uit en zijn rijkdommen stapelen zich op. Er wordt wel van hem verwacht, dat hij zijn dankbaarheid toont door giften ten behoeve van Kimo Gelung, op straffe van het wijken van de betovering, want dan wordt hij weer net zo arm als hij tevoren was.

Als zijn stervensuur nadert vertonen zich de tekenen van het voorkomen van het dier, waarin hij zal worden getransformeerd: aan de ellebogen en achter de oren vertonen zich bijvoorbeeld schubben als van een slang, wanneer de reïncarnatie in een slang zal plaatshebben. Maar ook de slang zal eens sterven en dan is er voorgoed een eind gekomen aan alle vorm van leven voor de man, die heil zocht bij boze geesten om zijn succes in de wereld te vergroten. Zijn ziel gaat naar

(lees verder volgende pagina)

BIEFSTUK BOHONG

Zo af en toe wordt in de krant een soja-schoteltje opgediend. En dan zien we, dat 't met dat soja-boontje echt weer eens fout zou kunnen gaan. Men wil 't weer té mooi maken. Waarom toch moet er mee geknoeid worden dat er van de kwaliteiten van de oorspronkelijke grondstoffen weinig of niets meer over kan blijven? Men had bezwaren tegen de naam "Kunstvlees". Het is "vals vlees", letterlijk en figuurlijk, vanwege het bedrog en het gevaar voor onze gezondheid, dat er natuurlijk mee samen moet gaan.

Imitatievlees, waar zelfs fijnproevers in Engeland moeite mee hadden er de soja-biefstuk uit te pikken. Ja, ja, er is weer knap werk verricht.
"MET MOEITE SOJA BIEFSTUK HERKEND" stond in het Alg. Dagblad. Dat komt, na alle goede eigenschappen die wij herhaaldelijk al naar voren hebben gebracht, maar nooit genoeg verteld kunnen worden, het commentaar van een bekende arts.
"Het bijzondere van soja is dat het zo goed van eiwitsamenstelling is, dat het zonder aanvulling van ander plantaardig eiwit vlees kan vervangen. Naast deze op zichzelf al prima eigenschap, lijkt soja nu ineens ook een cholesterolverlagend effect te hebben. Ik voorzie dus weer een nieuwe rage. Het klinkt zo veelbelovend, dat er vast wel weer iets aan niet deugt. Maar dat ontdekken ze later dan wel weer."
Nu heb ik er natuurlijk veel minder (soja) kaas van gegeten dan deze dokter, maar ik dacht dat 't al lang bekend was, dat soja, lecithine bevat. En ook dat er doktoren zijn, die de soja-lecithine boven aan op hun lijstje zetten.
Verder, dat "later".
Voor mij deugt die soja-biefstuk nu al niet. Moet je je voorstellen, harde, droge zaden, moeten met kunst en vliegwerk omgetoverd worden tot een stukje mals, sappig vlees. Druipend van "bloed" als je er met een vork in prikt. Anders is 't geen biefstuk. Wat voor bloed? Welke kleur- en smaakstoffen moeten er aan toegevoegd worden om er die zuivere biefstuksmaak in te brengen, die de koe aan haar eigen vlees niet eens meer geven kan. Waar worden die van gemaakt? Wat is tegenwoordig nog natuur?
Ik denk aan 't boek van Lucas Reijnders e.a. "Voedsel; gezondheid, bedrog, vergif". Maar dan laat ik dat gezondheid maar weg. Arm sojaboontje, ze is een beter lot waardig.
Als ik Pro Soy gebruik, prefereer ik de stukjes neutraal om er zelf lekkere smaakjes aan te geven. Onschadelijk. Sereh, djeroek poeroet, laos, maar ook thijm, dragon en basilicum.
En laten we de soja-boon toch ook in haar eigen gedaante in ere houden. Tegelijk een pond weken, koken, van vliesjes ontdoen en dan in lege boterkuipjes weg zetten in diepvries of vriesvakje van de koelkast.
Een bakje bij de hand houden om dagelijks wat van te gebruiken in sajoer, sambel-goreng, roer-ei of wat maar. Iedere dag een beetje is beter dan enkele keer veel. En ze zijn knappend nog lekkerder dan zacht gekookt. Men zegt dat ze eerder zacht koken als aan 't kooknat een beetje Iziki wordt toegevoegd. Een soort zeewier, gedroogd. Maar dat is een sprookje, ik heb 't geprobeerd.
Wel overleefde Dr. Akizuki en zijn medewerkers in 't hospitaal, de gevolgen van de atoombom in Nagasaki, door 't langdurig consumeren van soja en zeewier. Moeten wij niet vast beginnen?......
Nu 't bijna planttijd is, krijg ik weer veel verzoekjes waar 't zaad te krijgen is. Ik heb onze voorraad opgedeeld. Verleden jaar lieten wij o.a. ook zaad komen uit Engeland. Prima. De zaadhandel bood 't zaad aan als een "nieuwe groente, smakelijk, gemakkelijk te telen, vol eiwitkracht, vitaminen en aminozuren. Kortom: De bron van 't leven."
Als sluitstuk een sambeltje.
Snipper acht of meer rode lomboks en een paar groene, een ui en twee teentjes knoflook. De snippers opbakken in djelantah (= olie of vet waar al 's eerder vis of vlees in gebakken is. Vergeet de afzuigkap niet.) Stukje trassi bij doen, zout en suiker naar smaak en een scheut azijn. En de paar lepels gekookte sojabonen die u een beetje fijn gewreven hebt. Samen zachtjes opbakken tot de olie zich afscheidt. Lekker; maar pedis......
Van pedis gesproken. Laatst had ik hier een paar kleinkinderen.
"Oma, krijgen we straks ajam-pedis?" 't Viel een beetje té uit. Terwijl hem de vlammen uitsloegen naar alle kanten, "Gek dat pijn zo lekker kan zijn. Voor deze kip zou je twee magen moeten hebben." "Geef mij maar twee kippen." Eveneens hikkend.

PLANTERSVROUW

Bohong = beduvelen

---

de Balong in afwachting van zijn eeuwige marteling in het helse vuur...
......
Wallahuaham bi sawwab. De enige God weet alles.

ZAINAL A.

[1]) **Kuncen = Koentjen,** is een oude man, die als bewaker fungeert van een heilige plaats of een wonderdadig voorwerp.
[2]) **Kimo Gelung** is de enige benaming van een wonderdadig voorwerp in de desa Wegil. Naar men zegt, scheidt dit voorwerp water af, als het druppelen van tranen en kan het als speeksel worden beschouwd.
[3]) **Balong** dit kunnen we aanduiden als een visvijver of stuwdam. Maar met balong in dit artikel wordt slechts bedoeld de modderige of natte grond van een moeras ook als daarop niet veel stilstaand water staat; bestemd voor het tweede graf na de tweede dood.

B.O.S.

Wij prijzen ons gelukkig te mogen ondervinden, dat er toch nog steeds mensen zijn, die ondanks zoveel beslommeringen om verhoogde levensstandaard, huurverhoging en allesbehalve tamme belastingen en noem maar op, het mooie werk van Pa van der Steur blijven gedenken en ook daadwerkelijk steunen.
Namens alle bestuursleden van de Bond van Oud-Steurtjes zeg ik hierbij hartelijk dank aan alle milde gevers voor de mooie verrassing: we mochten *f* 127,— ontvangen.
Onze waardering gaat ook tevens uit naar Tong-Tong, die als vanouds hiertoe bemiddeld heeft.
Lieve vrienden, nogmaals heel hartelijk dank en niet in de laatste plaats voor het feit, dat U een open hart heeft voor het verweesde kind.

H. M. Soesman Penn. B.O.S.

PASAR MALAM - Bergen op Zoom

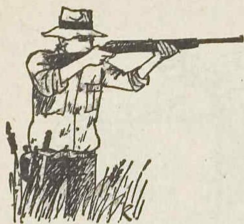
De Pasar Malam is weer over
in het nuchtere "Krabbengat",
En al klinkt dit erg pover,
Geen mens die treurt in Scheldestad.

Immers, Carnaval is pas geweest
En Kermis viert men meerdere malen,
Maar bij dit Indisch Marktfeest
Helaas geen poging tot herhalen.

We moeten weer een jaartje wachten
Met een hart vol melancholie,
En verscholen achter diepste
gedachten
Betuig je dank en sympathie.

Oh dierbaar, lieflijk krontjonglied
Je raakte gevoelige snaren,
De weemoed in ons hart gebiedt:
Dat je immer blijft voor jaren!

M. Bakx

HET GELUK VAN HET JAGEN

"De jacht behoort tot het zuiverste repertoire van het menselijk geluk."
José Ortega Y Gasset

De tijgerin van Udjung Djawi (slot)

Door J. J. A. la Bastide

We besloten eindelijk het nog maar eens met een geit te proberen, nu echter niet in het hok, en met het jonge bokje, waarvan verwacht kon worden dat het flink zou blaten. Op een avond zaten wij dan ook, weer met z'n drieën, in de boom met het geitenjong onder ons vastgebonden. Het was een heldere avond; de maan was vroeg op en we konden duidelijk alles zien. Naar het zuid-oosten strekte de zandweg zich als een wit lint uit; naar het noord-oosten ging ze verloren in de bocht. Het geitje deed z'n best; het blaatte aan één stuk door.

Tussen elf en half twaalf begon er een troep apen, een halve kilometer in het zuiden, geweldig te keer te gaan. Tien minuten later een eenzame manlijke kia-kia, een honderd meter meer naar het noorden; nog een kwartier later, pal ten westen van ons het alarmgeroep van een makaak.

Ademloos volgden wij de gang van de tijgerin. Ze liep kennelijk in een grote boog om ons heen naar de aanplant in het noorden. We kregen echter niets te zien en na een tijdje werd alles weer rustig.

Om een uur of twee braken we ontmoedigd op, daar het wel zeker was dat de tijgerin ons in de gaten had gekregen en niet meer terug zou komen. Op de terugtocht naar de jeep, die we aan het noordelijk beginpunt van de zandweg hadden laten staan, vonden we, even voorbij de bocht, de plaats waar de tijger uit de lalang weer op de weg was gekomen. Van dat punt af liepen haar sporen midden over de weg naar het noorden, om de jeep heen en zo de rubber-aanplant in! De volgende dag vond ik ook de plaats, een 500 meter ten zuiden van de kansel, waar zij de weg had verlaten om in een grote boog om ons heen te lopen.

Dit punt was, vanaf de hoogzit, duidelijk zichtbaar en wij konden niet begrijpen dat we haar in het heldere maanlicht niet hadden gezien.

We schakelden thans over op de volgende routine. Iedere namiddag bracht ik de geit (nu weer de moeder) ter plaatse en legde haar vast aan een sterke takel-ketting; aan de ene kant met een hangslot strak achter de voorpoten om haar borst en aan de andere kant, eveneens met een hangslot, aan een zware rail die we voor dit doel een meter de grond in hadden geslagen. De theorie was, dat de tijgerin, na de geit te hebben gedood haar niet mee zou kunnen nemen en ter plaatse gedeeltelijk zou verorberen. De volgende nacht zouden wij dan bij de eventuele overblijfselen kunnen posteren. Zoals vaak in het leven was de theorie heel aardig, maar de practijk anders. Toen de geit twee nachten gestaan had, kon ik op een ochtend constateren dat ze verdwenen was. Uit de sporen was een reconstructie van het drama makkelijk genoeg. De tijgerin had de geit eenvoudig uit de lus van de ketting gescheurd. Letterlijk gescheurd, want lappen vel, bloed en haren hingen aan de schakels en het hangslot, dat verder nog geheel intact was. Daarna was ze met het cadaver de lalang ingegaan in oostelijke richting. Hoewel we het bloedspoor een heel eind konden volgen, raakten wij het tenslotte in de ondoordringbare begroeiing kwijt. Ik moet zeggen

dat mij een ogenblik een gevoel van wroeging bekroop, toen ik me het lot van onze trouwe geit realiseerde. Enfin, het ogenblik der wrake zou spoedig volgen.

Diezelfde avond zetten wij het jong uit, eveneens aan de takelketting, doch besloten gelijktijdig te posteren in een poging hem hetzelfde lot te besparen als zijn moeder, door de tijgerin (indien zij kwam) tijdig neer te schieten. Ir. A. kon door omstandigheden niet van de partij zijn, doch was zo sportief zijn dubbelloop af te staan. Ik maak van de gelegenheid gebruik hier de buitengewoon sportieve houding van de heren M. en Ir. A. te memoreren, die beiden practisch van het begin af aan steeds van de partij geweest waren en toch er op stonden, dat ik als "eigenaar" van de tijger, de eer van het schot te beurt zou vallen. Jagers in de ware zin van het woord!

Zo zitten M. en ik, voor de zoveelste maal, dan weer op de kansel. Het is acht uur in de vooravond en de maan rijst als een zilver wonder langzaam op van achter de kim van het woud. Haar bleke, koude stralen verlichten op een schitterende wijze de natuur om ons heen.

Overal vandaan klinken dierengeluiden; de schelle kreten van een grote uil, het eentonige gehamer van de "tukang kaju", de geitenmelker. Soms zien wij deze laatste vogels, wonderlijk geluidloos, als schaduwen voor ons langs dwarrelen. Het geitje onder ons is doodstil, het staat midden op de weg en kijkt nerveus om zich heen. Om half negen betrekt de lucht en om negen uur begint het zacht te motregenen. Niettemin blijft het licht genoeg, wij kunnen nog duidelijk alles om ons heen zien. Plotseling bekruipt mij een onverklaarbaar gevoel. Het tijdstip is aangebroken! Zij is op komst!

Tien minuten later brult zij aan het zuidelijk begin van de weg. Het is een vreemd geluid: hoog en miauwend: aoeh! aoeh! aoeh! Ik voel mijn collega, die nog nooit een tijger heeft horen brullen, naast mij verstijven. "Wat is dat?" fluistert hij. "Daar komt ze aan", antwoord ik.

Om de thans volgende situatie te begrijpen moet ik nu eerst precies onze positie beschrijven. Wij hadden onze hoogzit van alle kanten losjes met opstaande takjes gecamoufleerd. Ik zelf lag op mijn buik, met mijn gezicht (en het geweer) door een opening in de takken naar de geit gericht, die ik duidelijk kon zien. Ik kon echter niets anders zien. De Hr. M. daarentegen zit links naast mij en kan over de camouflage heen de weg naar het zuiden afzien.

Even later stoot M. mij voorzichtig aan. "Ik zie haar aankomen!" fluistert hij. "Ze loopt midden op de weg 300 meter van ons vandaan. "Even later: "Twee honderd meter, ze loopt nu aan de linkerkant van de weg". "Honderd meter!"...... Pas op! Ze is vlak bij, het kan nu elk ogenblik gebeuren!"

Al die tijd zie ik niets, tuur door mijn beperkte gezichtsveld gespannen naar het geitje, dat doodstil midden op de weg staat.

Een minuut gaat voorbij, zonder dat M. iets zegt. Dan stoot ik hem geluidloos aan. "Ze is weg, ik kan niets meer zien!" komt het bijna onhoorbaar van zijn lippen. Toch kan ik duidelijk de verbijstering in zijn stem horen. Nog is hij niet helemaal uitgesproken, of ik zie, volkomen zonder enig geluid een lange donkere schaduw in mijn cirkelvormig gezichtsveld glijden, hoor een korte afgebroken kreet van het geitje en dan is alles weer stil! Te laat! flitst het door mij heen, te laat! Roerloos ligt de lange donkere vlek beneden mij op de grond, samengesmolten met de schaduw van het geitje. Onhoorbaar breng ik mijn hand naar mijn hoofd en ontsteek de koplamp. Dat is mijn tweede vergissing.

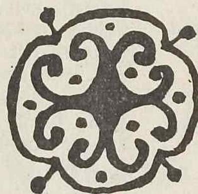
De scherpe lichtstraal weerkaatst n.l. dusdanig tegen de opstaande takken van de camouflage, dat ik een ogenblik volkomen verblind ben. Zenuwachtig probeer ik de takken voor mijn gezicht verder uit elkaar te schuiven en stoot daarbij met het geweer tegen iets aan. En dat is tenslotte mijn derde

(lees verder volgende pagina)

Een belevenis tijdens de overstromingen

Ngoelak was een dorpje aan de bovenloop van de Moesi. Toen de rubber hoge prijzen opbracht leefde de bevolking in een soort roes van rijkdom. Men smeet met geld en in een winkel keek men niet eens naar het teruggegeven bedrag van het wisselgeld, of het wel klopte. Waarom ook. Ze waren rijk. Iets verbouwen was er ook niet meer bij. Men had geld, dus men kocht alles. Maar toen de prijzen voor de rubber daalden, werden de artikelen opeens duurder. Zelfs de lomboks werden per stuk verkocht. Alleen hier en daar op een ladang was er nog iets dergelijks te krijgen.
Maar er was een Chinees, die goede zaken deed. Hij teelde groenten, maakte tahoe en verdiende goed. Ook hield hij varkens, waarvan hij het vlees aan de Chinezen verkocht. De bevolking was Mohammedaans en mocht dus geen varkensvlees eten. De radarboten die de rivier opkwamen voerde de rest aan.

In deze streek nu heb ik de overstroming meegemaakt. Het land was tot diep in het binnenland onder water geraakt. Het vee verzamelde men op hoger gelegen plaatsen, waar men hen voer bracht. Wilde verhalen deden de ronde van krokodillen, die de mensen grepen terwijl ze aan het wassen waren of zo. De Moesi wemelde van dit gedierte.
Het huis dat wij bewoonden lag ook op hoger gelegen terrein, dus wij hadden geen last van het hoge water. Maar de Chinees kampte wèl met wateroverlast en had zijn varkens op een groot vlot van "gedebok pisang" in veiligheid gebracht.

De bevolking van deze streek was een zeer welbewust en vrijmoedig volk. Men beschouwde ons "Blanda's" gewoon als hun gelijken. Totaal geen onderdanigheden in hun optreden.
Kwam men elkaar tegen, dan waren de begroetingswoorden steeds hetzelfde. Het was dan: "Kemanéééh?" Het antwoord was: "Endah soewéééh". Pas daarna werden de nieuwtjes uitgewisseld.
Zo gebeurde het op een dag dat een paar mannen ons kwamen halen. Ze wilden de overstroomde bossen in om op napoe's te jagen. Een klein soort hertje, groter dan de kantjil. Wij hadden honden die wellicht op hun spoor zouden kunnen komen. Mijn man had geen zin, die voelde niet voor zulke escapades, vooral ook omdat hij niet kon zwemmen en er hier en daar diepe plekken waren. Ik was nogal avontuurlijk van aard en hield er wel van. Dus ging ik mee. De mannen vonden het goed, want ze wisten dat ik er toe in staat was en mijn mannetje stond wat het rimboelopen betreft. Twee van onze honden nam ik mee. Goede spoorzoekers. De mannen waren met speren gewapend. Ikzelf droeg alleen mijn golok, die me altijd vergezelde.
Het viel niet mee in de bossen. Alles was overstroomd en het water was vrij diep hier en daar. Soms moest ik de honden bij hun nekvel grijpen en hen zó meenemen om hen niet teveel te vermoeien en hen het zwemmen te vergemakkelijken. Want ze dwaalden overal heen om lucht op te vangen van één of ander dier. Veel grond onder hun poten kregen ze niet.
Hier en daar stond een boom of een klein groepje bomen droog op een heuveltje. Het gras en ander groen aan de voet was totaal leeggevreten door de bosbewoners. Zó hielden ze zich in leven. Eén keer zagen we in de verte een dier zwemmen. Een kopje kliefde door het water en er achter vormde zich een grote "V". We stuurden de honden er opaf, doch die konden er door het water geen lucht van krijgen en het dier ontkwam ons. In mijn hart vond ik het wel goed zo. De napoe's zijn zulke sierlijke diertjes. Ik had medelijden met ze, om hun worstelen met de vloed en hun zoeken naar het schaarse voer.
Ook kwamen we een man tegen in een prauwtje, die ons een opwindend verhaal vertelde van een kennis van hem, die op een droogliggend heuveltje, ergens in het bos, een tijger vond, die daar zijn heil gezocht had. Ze schrokken beiden en gingen ieder een kant op.
Nadat we een tijd vruchteloos rondgeploeterd hadden, besloten we maar naar huis te gaan. We werden moe door dat voortdurend sjokken door het water, dat ons soms tot het middel kwam. En wild vonden we niet meer. Geen spoor.
Op de terugweg moesten we nog een meter of tien zwemmen, omdat we een ondergelopen kreek over moesten, die geen bruggetje meer had.
Nat en bemodderd kwamen we thuis, zonder napoe. De mannen waren teleurgesteld.
Misschien de honden ook wel, doch die waren te moe om er nog over te blaffen.

MEVR. ZIESEL-SCHMIDHAMER

(Vervolg: "Het Geluk van het Jagen")

vergissing. Met een grote sprong is de tijgerin verdwenen. Vloekend ga ik overeind zitten en trek de lamp van mijn hoofd. Het pleit geweldig voor M. dat hij niets zegt. Fluisterend beraadslagen wij. Ik wil naar huis, maar M. voelt er voor nog een paar uur te blijven zitten, want het is nog vroeg Wij komen tot overeenstemming tot elf uur te wachten. Het regent nog steeds zachtjes en ik ga weer op mijn buik liggen; de koplamp laat ik echter af.

Nauwelijks lig ik goed en wel, het geweer zo goed mogelijk op de donkere vlek van het dode geitje gericht of M. fluistert opgewonden: "Daar komt ze weer aan!" Als ik dit vertel, klinkt het ongelooflijk, maar niettemin is het een feit, dat de tijgerin, een kwartier na het gebeurde, rustig weer uit dezelfde richting komt aanwandelen!

Deze tweede keer is een volkomen blauwdruk van de eerste keer! Weer houdt M. mij, van minuut tot minuut, volkomen op de hoogte van de positie van de tijger; weer fluistert hij: Pas op! Het kan nu elk ogenblik gebeuren!" En weer is zij op het kritieke ogenblik plotseling verdwenen! Daar glijdt dezelfde donkere schaduw plotseling in mijn gezichtsveld, maar nu ben ik klaar en brand los met de rechterloop.

Als een losspringende veer schiet de schaduw in onze richting omhoog, gelijktijdig ontsteekt M. zijn flashlight en ik zie de tijgerin, woedend brullend, op haar rug aan de voet van onze boom liggen! Zij herstelt zich snel, doch ik kan haar, terwijl zij met een geweldige sprong achter ons de lalang in verdwijnt, nog de linkerloop na geven.
Nog een tijdje horen wij geritsel, brekende takken en rochelend gebrul. Dan wordt het stil. M. en ik kijken elkaar aan. "Die ligt" zeg ik. Ik heb het volste vertrouwen in "Buck-Shot" (9 mm lopers) op deze korte afstand. Wij wachten nog een half uur, dan dalen wij af, lopen naar de jeep en rijden er mee de lalang in, in de richting waar de tijger verdwenen is. Op deze manier trachten wij haar bij het licht van de koplampen te vinden, daarbij betrekkelijk veilig in de jeep zittend. Maar het is geen doen. De jeep loopt na een tijdje bijna in het hoge gras vast en wij keren terug naar huis.
De volgende ochtend stuur ik een troep arbeiders de lalang in en spoedig wordt de tijgerin gevonden. Zij ligt toch nog een honderdtal meters van de kansel af, half verscholen onder een lantana-struik.
In triomf wordt zij tevoorschijn getrokken; het is geen grote, maar een prachtig getekende tijgerin. Alle lopers van mijn eerste schot zitten in het blad, mijn tweede schot was grotendeels mis. Drie lopers ver naar achter in de buik. Het kleine zwarte bokje werd op de plaats waar de tijger lag begraven.

J. J. A. LA BASTIDE

WIE ? WAT ? WAAR ? WANNEER ?

Deze nieuwe rubriek dient UITSLUITEND voor:
- Opsporing of informatie over personen.
- Bekendmaking van bijeenkomsten, reünies en alle NIET- COMMERCIËLE gebeurtenissen.
- Inlichtingen over diverse onderwerpen.
- Gratis aanbiedingen niet tegen geld of anderzins.
- Alle oproepen onder deze rubriek met duidelijke opgave van naam en adres.

Voor abonnées en niet-abonnées geldt het tarief f 5,— per oproep/aanvraag. REDACTIE TONG TONG.

*

EXTRA BEWIJSNUMMERS UITSLUITEND TEGEN BETALING !

1e Vraag: Wie kan mij helpen aan het adres van de heer H. Lansdorp, tot 1948 wonende te Halfweg en daarna mogelijk geëmigreerd naar de V.S. Hij had twee kinderen, Louise en Robbie. **2e vraag:** Kan iemand mij vertellen of in Salatiga het gebouw "Djoen Eng" nog bestaat? Inl.: J. R. Mellema, Burg. Bickerstr. 32, Diemen.

Ten behoeve van opstelling familiestamboom, contact verzocht met naamgenoten door: E. B. L. van den Worm, Multatuliweg 48, Delft; tel. 015 - 56 70 31.

"In verband met het 50-jarig bestaan van het CANISIUS COLLEGE te Djakarta zal op zaterdag 25 mei a.s. te 14.00 uur een reünie worden gehouden in de Gouden Wieken, Scheveningseweg 37 te Den Haag. Opgave voor deelname aan J. J. W. Dubois, Peppellaan 5 te Dordrecht, tel. 078 - 6 21 45."

I.v.m. stamboom onderzoek van de geslachtsnaam **Geeraths** zoeken wij het tegenwoordig adres (indien nog in leven) of inlichtingen van **Frans Bisschop Wijnveldt** geb. 4 november 1908 te Surabaia. Inl. aan Mevr. C. H. Wermuth-Geeraths, Joh. Strausstraat 27, Halsteren, telef. 01641 - 2599.

De Sectie Luchtmachthistorie Klu. vraagt om inlichtingen t.b.v. de geschiedschrijving ML/KNIL. Wie herinnert zich nog namen (liefst met voorletters), rangen en functies van militairen en bemanningsleden van de 3e en 5e Afd. Vliegtuiggroep VI (Verkennersafd. Koolhovens FK-51) in de oorlogsperiode van 8-12-1941 tot 9-3-1942. Namen van commandanten en enkele vliegers/waarnemers zijn bekend maar meer info is benodigd om tot een goede beschrijving te komen. Brieven te richten aan Lt. Kol. b.d. O. G. Ward, Sectie Luchtmachthistorie Vlb. Ypenburg, Rotterdamseweg 35, Rijswijk ZH.

BETAAL PER GIRO NIET PER BANK. VOOR ONZE ADMINISTRATIE IS DE GIRO MAKKELIJKER !

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,20 meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.
Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

T.k. gevr.: Ambon en meer bepaaldelijk de Oeliassers, Baron v. Hoëvell, Dordr. 1875. Het Adatrecht van Ambon en de Oeliassers, Mr. F. D. Holleman, Delft 1923. Het Kakehangenootsch. v. Ceram, Dr. Duyvendak. Off. aan: F. J. van der Veer, Händell. 16, Huizen NH, t.b.v. een inw. v. Ambon.

Te huur: compl. bungalow 4 personen El Atabal, Malaga. Uitzicht op zee en bergen. Vrij: Mei tot Aug. Inlichtingen 070 - 94 44 52.

Logeren in Malang (Oost-Java) bij fam. Dr. Rijadi (Tan), Jln. Rinjani 12, (Bergenbuurt) Tel. 3134. Logies m. ontbijt, k. en w. water bad, t. schap. prijs; Auto te huur m. erv. chauf. als gids en tolk.

Te koop gevr.: Een benedenhuis, omgeving Den Haag. Rob v. Olphen, 's-Gravezandelaan 34, Den Haag, Tel. 070 - 65 14 54.

Oud-gedienden v.d. K.P.M. mogelijk nog interesse in deze mij. v. Tempo Doeloe? 3 prachtige albums over de Boussevain, Tegelberg en Straat Soenda ter overn. Tel. te bevr. tussen 2-5 uur, tel. 070 - 45 06 09. Mw. F. Schmid, Lubeckstraat 14, Den Haag.

Welke Chin./Ind. alleenst. gezonde wed. boven 55 j. in Den Haag of omstr. is genegen haar huis te delen op 50/50 basis m. gepens. alleenst. Ind. wed.nr.? Brieven naar: Dr. Boomstr. 11, Oostzaan.

Wie kan mij helpen aan oude Indische platen? Natuurlijk tegen vergoeding. L. J. Reurink, Singel 41-IV, Amsterdam. Tel. 020 - 26 84 89.

Echtp. z.k. vraagt per 1 juni a.s. te huur in Den Haag gemeub. zit/slaapk. m. gebr. v. keuken. Tel. na 18.00 u. 070 - 87 06 12.

Ind. restaurant in Luxemburg zoekt 2 koks en 2 serveersters. Voor werkvergunning en huisvesting wordt gezorgd. Inl. Mw. Raket, Uitgeeststraat 55, Den Haag. Tel. 070 - 25 97 59.

Te koop: 1 cursus klavar skribo compl (v. klassiek gitaar). Inl. Tel. 070 - 87 13 59.

